

TÜRKİYE’DE İLGİLİ BABALIK VE BELİRLEYİCİLERİ

Özet Araştırma Raporu

TÜRKİYE'DE İLGİLİ BABALIK VE BELİRLEYİCİLERİ

Özet Araştırma Raporu

ARAŞTIRMA VE YAYIN EKİBİ

Araştırma ve Yayın Danışmanı: Prof. Dr. Güler Okman Fişek

Ana Araştırmacı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bozok

Metodolog: Yrd. Doç. Dr. Yasemin Kisbu-Sakarya

Yazar: Yrd. Doç. Dr. Berna Akçınar

Araştırma Şirketi: SAM Araştırma ve Danışmanlık

Araştırma Koordinatörü: Burcu Gündüz Maşalacı

AÇEV Proje Ekibi: Hasan Deniz; Hilal Özuygun Kuşçul; Burcu Gündüz Maşalacı

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Sevda Bekman

Prof. Dr. Yılmaz Esmer

Prof. Dr. Güler Fişek

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı

Prof. Dr. Serpil Sancar

FOTOĞRAFLAR

Ahmet Görsev

Zeynep Sezerman

Yapım MYRA

Koordinasyon Engin Doğan

Tasarım Danışmanı Rauf Kösemen

Yayın Kimliği Tasarımı Alper San

Sayfa Tasarımı Serhan Baykara

Baskı Taymaz Matbaacılık ve Baskı Çözümleri Tic. Ltd. Şti.

İstanbul, Haziran 2017

Bu rapor Bernard van Leer Vakfı'nın desteğiyle hazırlanmıştır.

AÇEV HAKKINDA

AÇEV 1993 yılında kuruluşundan bu yana, “daha güçlü ve sağlıklı bir toplum, daha iyi bir gelecek” ilkesiyle, ihtiyaç sahibi çocuklara ve ailelerine yönelik, erken çocukluk ve yetişkin eğitimleri veriyor. AÇEV; sosyo-ekonomik koşulları nedeniyle erken çocukluk döneminde destek alamayan çocuklar / anne-babalar / genç kadınlar olarak belirlediği hedef kitlesinin ihtiyaçlarını araştırmalarla saptayıp bu ihtiyaca cevap verecek, bilimsel programları geliştiriyor. Bu programları çeşitli işbirlikleriyle hayata geçiriyor.

Birleşmiş Milletler Küresel Kalkınma Hedefleri çerçevesinde de özellikle vurgu yapılan; erken çocukluk döneminde nitelikli eğitim, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde ailelerin rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yaşam boyu öğrenme konuları AÇEV’in faaliyetlerinin odağında yer alıyor.

AÇEV, eğitim programları ve saha faaliyetlerinin yanı sıra, toplumsal farkındalığı artırmak, bilinç ve destek oluşturmak üzere farkındalık ve savunuculuk faaliyetleri de gerçekleştiriyor.

Daha fazla bilgi için www.acev.org

TEŞEKKÜRLER

Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri Raporu ve bu raporun zeminini oluşturan Türkiye’de Babalık Araştırması, disiplinler arası bir yaklaşımla büyük bir ekibin titiz ve kapsamlı çalışması sayesinde hayata geçti.

Araştırma sürecine Prof. Dr. Sevda Bekman, Prof. Dr. Yılmaz Esmer, Prof. Dr. Güler Fişek, Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı ve Prof. Dr. Serpil Sancar’dan oluşan Danışma Kurulu yön verdi. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bozok’un ana araştırmacı, Yrd. Doç. Dr. Yasemin Kisbu Sakarya’nın metodolog görevini üstlendiği araştırma, SAM Araştırma ve Danışmanlık ile birlikte gerçekleştirildi. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin ilk yayını olan bu rapor, Prof. Dr. Güler Fişek’in danışmanlığında Yrd. Doç. Dr. Berna Akçınar tarafından kaleme alındı. Araştırma ve yayın sürecinde bizlerden desteğini esirgemeyen ve birikimleriyle araştırmaya yön veren herkese AÇEV olarak gönülden şükranlarımızı sunarız.

Bu araştırma, AÇEV olarak kurucularımızdan Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı ile bir arada, omuz omuza son kez düşünmemize, üretmemize, değer yaratmamıza da vesile oldu.

Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’ni en başından beri bizimle olan ve bundan böyle de yolunuzu aydınlatmaya devam edecek Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın değerli anısına ithaf ederiz.

İÇİNDEKİLER

- SUNUŞ - 8**
- 1. GİRİŞ - 10**
 - 1.1. Türkiye’de Babalığı Anlamak - 11**
 - 1.2. İlgili Babalığın Boyutları - 11**
- 2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SÜRECİ - 15**
 - 2.1. Araştırma Örnekleme - 16**
 - 2.2. Araştırmanın Süreci - 16**
 - 2.3. Katılımcılar - 17**
 - 2.4. Verilerin Değerlendirilmesi - 18**
- 3. TÜRKİYE’DE BABALIĞIN DURUMU - 19**
 - 3.1. Türkiye’de Babalık Davranışları - 20**
 - 3.1.1. Babalığın Başladığı Yer: Bakım - 20
 - 3.1.2. Babalığın Zorlayıcı Yanı: Kontrol ve Disiplin - 21
 - 3.1.3. Babalığın Keyif Veren Yanı: Yakınlık - 22
 - 3.2. İlgili Babalığın Belirleyicileri - 25**
 - 3.2.1. Babalık Davranışlarını Etkileyen Kişisel Faktörler - 26
 - 3.2.2. Babalık Davranışlarını Etkileyen Aile Bağlamındaki Faktörler - 28
 - 3.2.3. Babalık Davranışlarını Etkileyen Sosyal Çevre Faktörleri - 28
 - 3.2.4. Babalık Davranışlarını Etkileyen Çalışma Hayatı - 29
 - 3.2.5. Babalık Davranışlarını Etkileyen Toplumsal Cinsiyete İlişkin Tutumlar - 30
 - 3.3. Babaların Babalıkları Hakkında Düşünce ve Duyguları - 33**
- 4. SONUÇ VE ÖNERİLER - 37**
 - 4.1. Baba ve Çocuk İlişkisinde İlgili Babalık Davranışlarının Güçlendirilmesi - 38**
 - 4.1.1. Çocuk ile Yakınlık - 38
 - 4.1.2. Çocuk ile Kontrol İlişkisi - 38
 - 4.1.3. Çocuğun Bakımı - 39
 - 4.2. Aile ve Toplumda İlgili Babalığın Güçlendirilmesi - 39**
 - 4.2.1. Kişisel ve Aile Bağlamı - 39
 - 4.2.2. Babanın Çalışma Hayatı - 40
 - 4.2.3. Babalık İzni - 40
 - 4.3. Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Tutumlarının İlgili Babalıkla İlişkisi - 41**
 - 4.4. İlgili Babalığın Güçlendirilmesi İçin Babalık Eğitimleri - 43**
- 5. SONSÖZ - 44**
- KAYNAKÇA - 46**

SUNUŞ

Çocuğu ve çocuğun yakın çevresini eğitim yoluyla destekleyerek gelişimine çok yönlü katkı sağlamayı hedefleyen Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), babaların çocuk gelişiminde ve bakımında daha etkili bir rol üstlenmesi için çalışmalarına 1996 yılında başladı. AÇEV'in ilk uygulaması olan Anne Çocuk Eğitim Programı'na (AÇEP) katılan annelerin talebi üzerine başlayan Baba Destek Programı (BADEP), kısa sürede AÇEV'in temel programlarından biri haline geldi.

Baba Destek Programı, babaların çocuk gelişiminde ve bakımında sorumluluk üstlenmelerini, çocukları ile karşılıklı ve yakın ilişki kurmalarını, ilişkilerinde etkili yöntemler kullanmalarını hedeflerken, babalarda tutum ve davranış değişikliği sağlamayı amaçladı. 3-6 ve 7-11 yaşları arasında çocukları olan babalara yönelik olarak haftada bir oturum olarak 13 hafta boyunca uygulanan BADEP, 1996 yılından bu yana başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere farklı işbirlikleriyle 60.000 babaya ulaştırıldı. Bu süreçte programa dair birçok etki araştırması gerçekleştirildi ve programın içeriği, babalığın önemine ve etkisine yönelik dünya çapındaki yeni araştırma bulguları ve değişen toplumsal ihtiyaçlara göre çok defa yenilendi.

Babaların çocuklarının gelişimlerini desteklemeye yönelik tutumlarında ve çocukları ile ilişkilerinde önemli değişimler yaratan BADEP'in diğer bir sonucu da babalığın önemine ve etkisine dikkat çeken bir gündemi sürekli canlı tutması oldu. AÇEV, Baba Destek Programı ile başlayan süreçte, ailede, mahallede, arkadaş çevresinde, iş yerinde "ilgili babalık" için destekleyici ortamların oluşturulması için kanıt temelli savunu faaliyetlerine başladı. Bu savunu faaliyetleri çerçevesinde babalığın çok farklı etken ve aktörler tarafından belirlendiği düşüncesinden yola çıkılarak, babalığın dönüşmesine yönelik strateji de bu etken ve aktörlerin harekete geçirilmesi üzerine kuruldu. Babalığın "güçle", "sertlikle", "eve ekmek getirmekle" değil; çocukla yakın ilişki kurmakla, gelişiminde sorumluluk üstlenmekle, sevgisini göstermekle, çocukla oyun oynamakla, çocuğa güven vermekle özdeşleştiği babalık modelinin ülkemizde yer etmesi için farklı işbirlikleri ve faaliyetler gerçekleştirildi. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarından merkezi ve yerel yönetim birimlerine, akademi den geleneksel ve sosyal medyaya, babalar ve babalık algısı üzerinde etkisi olabilecek her türlü paydaşın "ilgili" babalığın güçlenmesi ve yaygınlaşmasına yönelik olumlu bir etki yaratmasını hedefleyen AÇEV, bütün bu paydaşların yararlanabileceği bilimsel veriler üretmek için **Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi**'ni geliştirdi.

Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin temel amacı, Türkiye’de babalığın uygulanma biçimlerini, kaynaklarını, edinilme-aktarıma yollarını ve erkeklikle ilişkisini anlamak ve elde edilen bu veriler ışığında babalığa etkisi olan tüm paydaşlar için öneri zemini oluşturmaktır. Bu seri Türkiye’de Babalık Araştırması başta olmak üzere farklı araştırma ve incelemeler içermektedir. Serinin 2017 yılında planlanan yayınlarının ilki **Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri**, ikincisi **Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık** ve son olarak **Türkiye’de Erkeklik ve Babalık Halleri** raporlarından oluşmaktadır.

Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin ve serinin ilk yayını olan Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri Raporu’nun ilgili babalığın güçlenmesine yönelik uygulama ve politikalara ışık tutmasını umut ediyoruz.

1

GİRİŞ

1.1. TÜRKİYE'DE BABALIĞI ANLAMAK

Türkiye'de babaların ve babalığın durumunu çok yönlü anlamak üzere ilk kez hayata geçirilen ve bu rapora zemin oluşturan Türkiye'de Babalık Araştırması'nın üç amacı vardır. Bunlardan ilki, **Türkiye'de özgül, toplumsal ve kültürel koşullarda farklı babalıkların ortaya konması ve bunları etkileyen faktörlerin araştırılmasıdır.** Bunun için araştırma kapsamında Türkiye'deki babalık hallerinin, babalığa yüklenen anlamların, babalık uygulamalarının ve bu uygulamaların nasıl öğrenildiğinin saptanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın ikinci amacı, **Türkiye'de farklı babalıklar ve erkekliklerin birbirlerini nasıl inşa ettiğini açıklamaktır.** Bu bağlamda, Türkiye'de babalığa ilişkin anlamların, hallerin, deneyimlerin, tutumların, normların, sosyalleştirme uygulamalarının erkekliklerle ilişkisi ve erkekliğin babalığı nasıl şekillendirdiğinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Araştırmanın üçüncü amacı, Türkiye'de **"ilgili babalık" davranışlarının artabilmesi için ihtiyaç duyulan düzenleme ve uygulamalar konusunda farkındalık yaratmak ve bir tartışma zemini oluşturmaktır.** Bu doğrultuda, babaların babalıkla ilgili ihtiyaç duyduğu uygulama ve düzenlemeler hakkında bilgi edinilmesi ve bu bilginin ilgili babalığı teşvik etmeye yönelik politika önerileri için temel oluşturması hedeflenmiştir.

1.2. İLGİLİ BABALIĞIN BOYUTLARI

"İlgili babalık", babanın çocuğun bakım ve gelişiminde sorumluluk üstlendiği, çocuğun gelişimi için ortam ve fırsat sağladığı, çocukla karşılıklı ve yakın ilişki kurduğu, çocukla vakit geçirdiği, çocuğu dinlediği, çocukla ilişkisinde ve çocuğun desteklenmesinde etkin yöntemler kullandığı babalık modelidir.

Bu doğrultuda, cinsiyet rollerine dayalı erkeklik kalıpları tarafından belirlenen "babalık" davranışlarının aksine, "ilgili babalık" erkeklerin katılımcı ve demokratik bir yaklaşım benimsemelerini, çocuklarının gelişimine destek vermelerini, çocukların gelişim alanlarında kendilerini en az anne kadar sorumlu görmelerini ifade eder.

Babaların çocuklarının gelişimleri üstündeki etkileri, "ilgili baba" olma özellikleri ile yakından ilgilidir. Çocukla iletişimde olmak ve ortak faaliyetlerde bulunmak, çocuğu dinlemek, çocukla oyun oynamak, çocuk ihtiyaç duyduğunda hem psikolojik/duygusal hem de fiziksel olarak ulaşılabilir olmak, çocuğun bakımını sağlamak ve çocuk için gerekli kaynakları temin etmek için sorumluluk üstlenmek ilgili babalığın birleşenleridir.

İlgili babalık üstüne yapılan araştırmalara göre, sıcak, duyarlı ve ilgili babalarla büyüyen çocuklar, psikolojik olarak daha uyumlu olmakta, daha az davranış problemleri göstermekte ve akranlarıyla daha iyi iletişim kurmaktadır. Çocukların babalarıyla bebeklik dönemlerinde kurdukları iletişimin ileriki yaşlarında tüm gelişimsel alanlarda etkisinin olduğu da araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Cabrera, Shannon ve Tamis-LeMonda, 2007). İlgili babaların çocuklarının okula hazır olma becerilerinin daha yüksek olduğu, okulda akademik olarak daha başarılı oldukları, daha zengin kelime bilgisine sahip oldukları ve zeka gelişimlerinin arttığı bilinmektedir (Cabrera, Shannon ve Tamis-LeMonda, 2007; Coley, Lewin-Bizan ve Carrano, 2011; Lamb,

1977; NICHD Early Child Care Research Network, 2004; Tamis-LeMonda, Shannon, Cabrera, ve Lamb, 2004).

Babalarla yapılan faaliyetler, çocukların hem bilişsel ve dil gelişimlerini hem de sosyal gelişimlerini olumlu etkilemektedir.

Çocuklarına kitap okuma ve onlarla oyun oynama gibi ilgili babalık davranışları gösteren babaların çocuklarının dil ve okuma becerilerinin de daha yüksek olduğu bilinmektedir (Coley ve ark., 2011; Duursma, Pan ve Raikes, 2008). Oyun oynamak ve çocuklarla birlikte faaliyetlerde bulunmak, çocuklara hem dil ve kelime bilgisi açısından destek sağlamakta hem de karşılıklı ilgi, sevgi ve bağlılığı arttırmaktadır (Grossmann ve ark., 2002).

Araştırmalarda, ilgili babalığın çocukların okuma ve matematik becerilerini etkilediği de bulunurken (Coley ve ark., 2011), babaların okul katılımının, çocukların zeka testleri performansı üzerinde de etkisi olduğu görülmüştür (Radin, 1973). Radin'in (1994) bir başka çalışmasında da, babaların çocuklarıyla iletişimlerinin artışı ile çocuklarının zekasının, başarısının, olumlu sosyal davranışlarının ve babaların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri hakkında esnekliğinin artışı arasında yakın ilişki bulunmuştur.

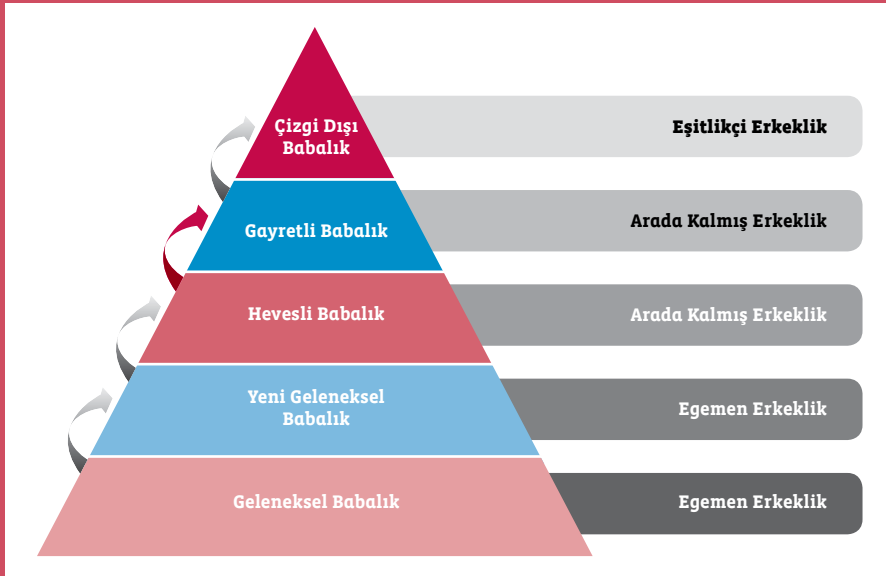
Babaların toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel erkeklikle ilgili tutum ve davranışları, ilgili babalık davranışlarını belirlemede önemlidir. Geleneksel erkekliliği benimsemiş ataerkil, ev işi yapmayan, eşine ve çocuğuna karşı cinsiyetçi tutum sergileyen ve kadın-erkek eşitliğine inanmayan erkekler, baba olduklarında da çocuklarıyla ilgili tüm bakım ve sorumluluğun annede olduğunu düşünmektedirler. Ancak, kıskanç, otoriter, kavgacı gibi "erkeği erkek yapan" erkeklik özellik ve söylemlerin, baba olduğunda hoş karşılanmayan söylemler olup değişime uğrama eğilimi gösterebildiği de söylenebilir (AÇEV, basımda).

Özellikle gelişimin çok hızlı olduğu 0-3 yaşları arasında, babaların çocuk bakımına katılması ve çocukla yakın ilişki kurması çocuk gelişimi açısından oldukça önemlidir.

Bu raporun da parçası olduğu Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi kapsamında Türkiye’deki aile yapılarını ve erkeklik kavramını, ve bunların babalık davranışlarıyla ilişkisini araştıran Yaşama Dair Vakıf’ın hazırlamış olduğu **Türkiye’de Erkeklik ve Babalık Halleri** Raporu’nun bulguları da **erkeklik ve babalık kavramları ve bu kavramları şekillendiren toplumsal algıların anlaşılması** için rehberlik etmektedir (AÇEV, basımda). Bu araştırmada, babalık hallerine yönelik çeşitli endeksler oluşturulmuş ve bu endekslerden beş farklı babalık kategorisi elde edilmiştir.

Buna göre, araştırmaya katılan babaların %35’ini oluşturan, Türkiye’de en yaygın ve hakim olan “geleneksel babalık” kategorisi, değişime kapalı, otoriter ve çocuklara mesafeli bir babalığı temsil etmektedir. Bu değerler, temelde sorgulanamayan, ailenin reisi, güçlü ve şiddete eğilimli özellikler gösteren “egemen erkeklik” ya da bir başka deyişle “ataerkillik” ile özdeşleşmektedir. Erkeklik tutumlarıyla geleneksel babalara benzeyen, ancak kız çocuklarıyla olan ilişkilerinde bu gelenekselliği aşmaya başlayan ve onlarla yakın ilişkiler kurmaya çalışan “yeni geleneksel babalar” ise katılımcıların %28’ini oluşturmuştur. Öte yandan, “hevesli babalık” kategorisi olarak karşımıza çıkan, geleneksel babalık algısı taşıyan ama kendi tercihi ile “ilgili babalık” davranışları sergilemeye başlayan ve aslında toplumdaki dönüşümde önemli rol oynayan babalar, “arada kalmış erkeklik” kategorisinde tanımlanmıştır. Katılımcıların %23’ünü oluşturan bu babaların, egemen erkekliklerini koruyan ama ilgili olmak gibi daha ideal erkeklik hallerini de barındıran bir kategori de olduğu bulunmuştur.

“Gayretli babalık” grubu ise, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin aksine davranan ama bu davranışları biraz da zorunluluk ile yapan babalardan oluşmaktadır. Bu grup katılımcıların %12’sini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından tamamen “eşitlikçi erkekler” ise toplumda pek yaygın olmayan ve babalık deneyimini önemseyen ve çocuk yetiştirme konusunda kendilerini geliştirmek için de uğraşan “çizgi dışı babalar” olarak isimlendirilmektedir. Bu babaların toplam katılımcılar içerisinde oranı yalnızca %0,9’dur.

Bu verilerden hareketle AÇEV, Türkiye’de çocukların gelişiminin desteklenmesi ve ilgili babalığın güçlendirilmesi için öncelikli olarak babaları daha iyi anlamak üzere yola çıkmıştır. **Türkiye’de Babalık Araştırması kapsamında, ilgili babalık özellikleri, üç boyut altında derlenerek değerlendirilmiştir: bakım, yakınlık ve kontrol.** Fişek tarafından geliştirilen bu boyutların ülkemizde ebeveyn-çocuk ilişkisini anlamlı bir şekilde tanımladığı kuramsal ve görgül olarak saptanmıştır (Fişek, 1991; Boratav, Fişek ve Ziya, 2017). Bu bağlamda, Şekil 1’de gösterildiği gibi, babanın çocuğun bakımında ve gelişiminde sorumlu olduğu davranışlarını **bakım**; çocukla karşılıklı ve yakın ilişki kurduğu, çocuğun gelişim alanlarını desteklemek için deneyim ve ortam sağladığı, çocukla birlikte zaman geçirdiği, çocukla karşılıklı, demokratik bir iletişim ve ilişki kurduğu babalık davranışlarını **yakınlık**; çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun yöntemlerle kural ve sınır oluşturmasını da **kontrol** davranışı olarak tanımlayabiliriz.

Türkiye’de Babalık Araştırması’nda bu üç ilgili babalık özelliği kapsamında babalığın mevcut durumu özetlenerek, ilgili babalığı etkileyen faktörler ilk kez belirlenmiştir. Böylece ilgili babalığı güçlendirecek unsurlar ve yöntemler sunulurken hayata geçirilebilecek kampanyalar, eğitimler ve politikalara yönelik öneriler için bir zemin oluşturulmuştur. Araştırmanın özet verileri ve analizlerini içeren bu raporun ikinci bölümünde araştırmanın yöntemi ve uygulanışı hakkında kısa bilgi verilecektir. Üçüncü bölümde Türkiye’de Babalık Araştırması’nın sonuçları Türkiye’de Babalık Davranışları, İlgili Babalığın Belirleyicileri ve Babaların Babalık Hakkında Duygu ve Düşünceleri başlıkları altında incelenecektir. Raporun son bölümü ise araştırma sonuçlarının ilgili babalığı güçlendirecek ortamların oluşturulabilmesi için değerlendirilmesi ve önerileri kapsamaktadır.

Şekil 1. Türkiye’de Babalık Araştırması İlgili Babalık Modeli

2

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SÜRECİ

Türkiye Babalık Araştırması'nın alan çalışması 2016 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya Türkiye örneklemini temsil eden 0-10 yaş arası (erken ve orta çocukluk dönemi) çocuğu olan çeşitli yaşlardan ve sosyoekonomik düzey (SED) gruplarından babalar katılmıştır. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmelerden oluşan bir nitel çalışma ve anketlerden oluşan bir nicel çalışma hayata geçirilmiştir. Nitel çalışmada İstanbul, Gaziantep, Konya, Trabzon ve Tekirdağ'da yaşayan 40 baba ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; nicel bölümde 51 ilden 3235 baba ile anket yapılmıştır.

Türkiye Babalık Araştırması'nda ülke çapında 51 ilden 3235 baba ile anket gerçekleştirilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ

Örneklem oluşturulurken Türkiye genelinde çok aşamalı, tabakalandırmalı rassal örnekleme yöntemi kullanılmış; bunun için örnek kitlenin ana kitleyi bölgeler ve sosyoekonomik gelişmişlik bakımından temsil etmesini sağlayacak bir örnekleme planı yapılmıştır. Ana kitlenin bölgesel dağılımında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri temel alınmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN SÜRECİ

Nitel araştırma süresince derinlemesine görüşmelerde babaların sıradan bir günü neler yaparak geçirdikleri, kendi anne ve babalarıyla olan ilişkileri, kadın-

erkek eşitliğine ilişkin fikirleri, ev içi işlere ne derece katıldıkları ile ilgili bilgiler alınmıştır. Ayrıca, kendi babalık deneyimleri, çocuklarının gelişimlerine nasıl katkı sağladıkları ve daha iyi baba olabilmeleri için ne tür destek ve eğitime ihtiyaç duydukları da edinilen bilgiler arasındadır.

Nicel çalışmada ise kentsel alanlarda ikamet eden 65 yaş altı, 0-10 yaş grubunda en az bir çocuğu olan toplam 3235 baba ile anket yapılmıştır. Anket çalışmasında, öncelikli olarak eğitim durumları, ailenin sosyoekonomik düzeyi ve dünya görüşleri hakkında sorular sorulmuştur. Ayrıca, babanın ilgili babalıkla olan ilişkisini anlamak için ataerkil erkeklik ve cinsiyetçilik tutumları hakkında sorular da katılımcılara yöneltilmiştir.

Babaların çocuk bakımına katılımını ve çocukları ile ilişkilerini değerlendirmek için Çocuğun Değeri araştırmasında kullanılan anket sorularının bir kısmından, Baba Katılım ve Alabama Ebeveynlik Ölçeklerinden ve Çocuk Yetiştirme Anketi'nin Sıcaklık ve Cezalandırma alt ölçeklerinden yararlanılmıştır (Elgar ve ark., 2007; Hawkins ve ark., 2002; Kağıtçıbaşı, 1981; Paterson ve Sanson, 1999; Yağmurlu ve Sanson, 2009).

Türkiye Babalık Araştırması'nda İstanbul, Gaziantep, Konya, Trabzon ve Tekirdağ'da 40 baba ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

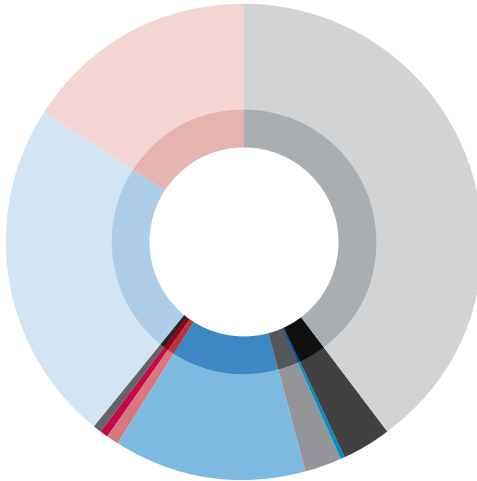
2.3. KATILIMCILAR

Katılımcıların çoğu eşile birlikte yaşayan evli, 25-44 yaş aralığında ve 20-29 yaşlarında evlenmiş babalardır. Tamamına yakını evliliklerini sürdürmekte ve eşleriyle birlikte yaşamaktadır (%99'un üzerinde). İkinci kez evlenmiş olanların ya da boşanmış/dul olanların toplam oranı %2'dir. Aynı hanede anneleriyle birlikte oturanların oranı %6, babalarıyla birlikte oturanların oranı %4'tür. Hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 3,83; çocuk sayısı ise 1,71'dir.

Babaların eğitim seviyesi, annelerin eğitim seviyesinden yüksektir (Şekil 2). Katılımcıların dörtte birine yakını en çok ilkokul mezunudur. Bu oran annelerde %37'dir. Lise mezunu babalar %40, anneler %35'tir. Üniversite mezunlarında da babalar annelere göre daha yüksek orandadır (sırasıyla %13 ve %8).

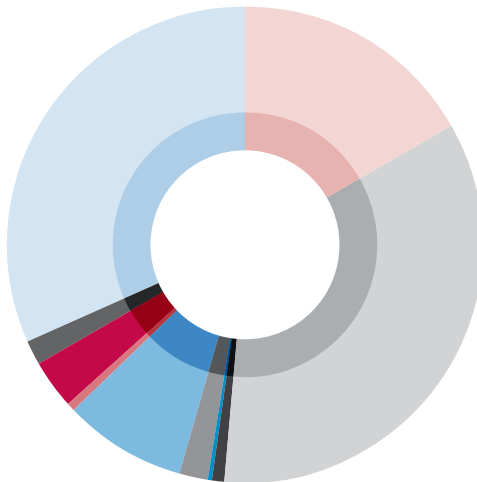
Şekil 2. Anne ve Baba Eğitim Durumları

Baba Eğitim Durumu

- %39,8 ● Lise
 - %3,5 ● Meslek lisesi
 - %0,2 ● İmam Hatip lisesi
 - %2,5 ● İki yıllık önlisans
 - %13,1 ● Üniversite
 - %0,7 ● Y. lisans/doktora
 - %0,6 ● Okuryazar değil
 - %0,7 ● Okuryazar, okula gitmemiş
 - %23,1 ● İlkokul
 - %15,8 ● Ortaokul
- (n=3235)

Anne Eğitim Durumu

- %35,0 ● Lise
 - %0,8 ● Meslek lisesi
 - %0,1 ● İmam Hatip lisesi
 - %2,0 ● İki yıllık önlisans
 - %8,4 ● Üniversite
 - %0,3 ● Y. lisans/doktora
 - %3,3 ● Okuryazar değil
 - %1,7 ● Okuryazar, okula gitmemiş
 - %31,7 ● İlkokul
 - %16,7 ● Ortaokul
- (n=3235)

Annelerin büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadır. Katılımcıların (babaların) %97'si çalışmaktadır (Şekil 3). Ücretli/maaşlı çalışanların oranı %71, kendi hesabına çalışanların oranı %26'dır. Annelerin ise büyük çoğunluğu bir işte çalışmamaktadır (%86). Katılımcıların üçte birden çoğu (%37) vasıflı işçidir. Esnaf/tüccarlar %21, vasıfsız işçiler %15, memurlar %12'dir.

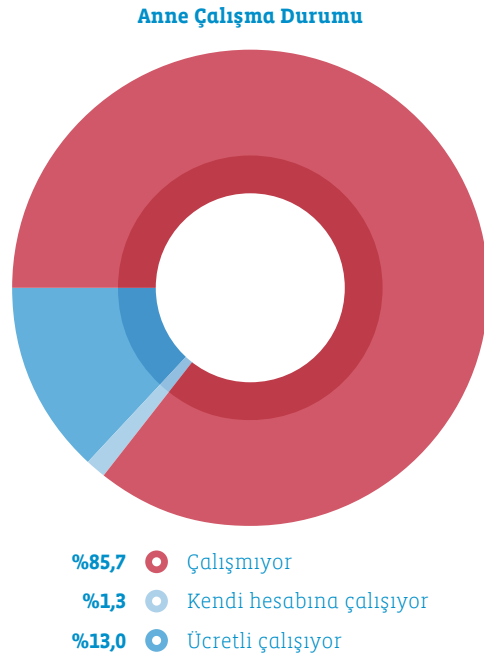
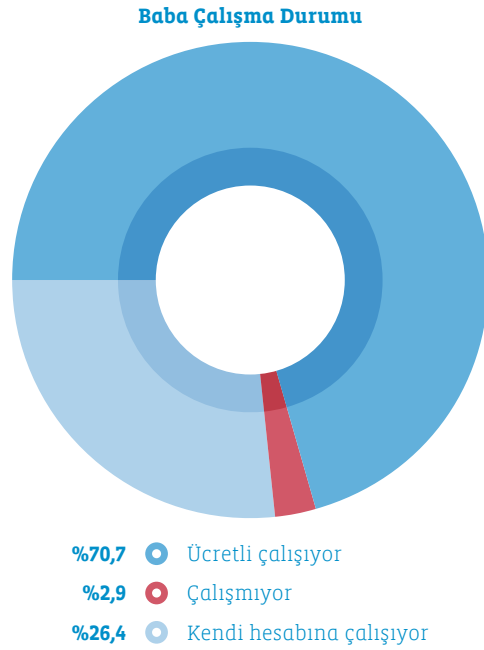
Katılımcıların yarıya yakınının (%46,5) aylık hane geliri 1.500TL-2.999TL aralığındadır. Katılımcıların %53'ünün bir evi vardır. Otomobili olanlar %40'tır. Katılımcı konutlarının %59,5'i kaloriferle ısınmaktadır. Evlerin %81'inde bulaşık makinesi vardır. İnternete erişimi olanlar %60'ın, evlerinde birden çok televizyon olanlar %40'ın üzerindedir.

Çalışma kapsamında, 0-3, 4-6 ve 7-10 yaş örneklemelerinin eşit sayıda olması için kota belirlenmiştir. Buna göre, katılımcılar arasında 0-3 yaş arasında çocuğu olanların oranı %34'tür; 4-6 yaş ve 7-10 yaş arasında çocuğu olanların oranları ise %33'tür. Anket konusu çocukların cinsiyet dağılımları da farklı yaş gruplarında hemen hemen eşittir.

2.4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma kapsamında, nitel verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmış ve babaların söylemleri ilgili babalık, babalık deneyimleri ve erkeklik algıları ana başlıkları altında özetlenmiştir. Nicel verilen analizleri için ise, öncelikli olarak mevcut durumu özetleyen betimleyici analizler ele alınmış, sonrasında ilgili babalık davranışlarını tahmin eden risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi ve sosyal politika önerilerinin geliştirilmesi amacıyla regresyon analizleri yapılmıştır.

Şekil 3. Anne ve baba çalışma durumu

3

TÜRKİYE'DE BABALIĞIN DURUMU

3.1. TÜRKİYE'DE BABALIK DAVRANIŞLARI

Bu bölümde, ilgili babalığı tanımlayan **bakım, kontrol ve yakınlık** davranışları açısından, babaların mevcut durumları özetlenecektir. İlgili babalığın içerdiği davranışlar, çocukların yaşına göre değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle, ilgili babalık davranışlarının bir bölümü yaşlara göre farklı biçimde ölçülmüştür. Bazı babalık davranışları ise 0-10 yaş grubunda ortak sorularla irdelenmiştir. Bu nedenle sonuçlar 0-3, 4-10 ve 0-10 olmak üzere 3 kategoride verilecektir.

İlgili babalığı ölçerken 0-3 yaş grubu çocukların babaları için Fiziksel Bakım Ölçeği ve İlgili Babalık Ölçeği(baba katılım), 4-10 yaş grubu çocukların babaları için ise Sıcaklık Ölçeği (baba yakınlık), Cezalandırma Ölçeği (baba kontrol), Olumlu Davranış Kazandırma Ölçeği ve İlgili Babalık (baba katılım) Ölçeği kullanılmıştır.

3.1.1. Babalığın Başladığı Yer: Bakım

0-10 yaş çocuğu olan katılımcı babaların büyük bir bölümüne göre (%91) çocukların bakımından birincil sorumlu kişi eşleridir.

Babalardan bir alıntı ile bu yaklaşım şöyle ifade edilmiştir:

“Eşim çocukların temizliğiyle ilgileniyor, ders çalışmalarıyla, yatma kalkma saatleriyle... Öyle düşünüyorum, bana biraz ters geliyor çocuğun altını değiştirmek, çocuğa yemek hazırlamak. Ha yapmam gerekirse, illaki yaparım da; ama anneleri olduğu için benim işim değil gibi düşünüyorum, olaya o şekil bakıyorum ben” (Gaziantep-Lise mezunu-39 yaşında-Fabrika işçisi).

Diğer yandan, özellikle eşleri çalışan katılımcıların çocuklar konusunda da daha fazla sorumluluk üstlendiği ve çocuklarının bakımıyla ilgilendikleri anlaşılmaktadır:

“Şimdi şöyle bir şeydi. Ben o zamanlar güvenlik müdürüydüm buradaki doğum hastanesinde. Sabah 5'te giderdim öğleyin 2'de çıkardım. İşte eşim de sabah 8 buçukta işe giderdi, akşam 9'a kadar çalışırdı. Kayınvalide 3'e kadar dururdu. 3'ten sonra çocuk hep bendeydi. Yani bu, çocuk yirmi günlükken bu süreç başladı. Çocuğun yedirilmesi, bezlenmesi, uyutulması... Bu süreç iki sene gitti böyle” (Trabzon-Üniversite mezunu-37 yaşında-Temizlik bayii sahibi).

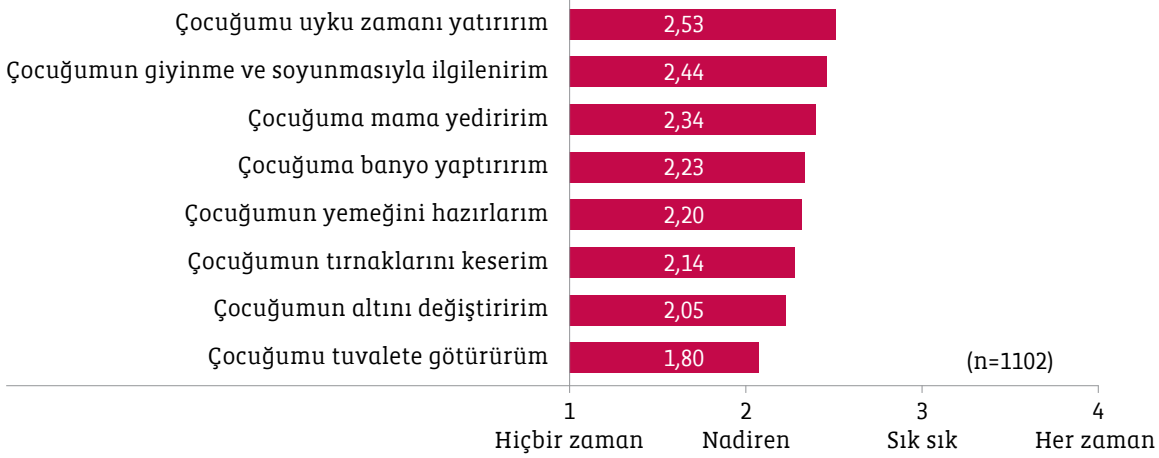
Babalar 0-3 yaş çocukların fiziksel bakımında yeterli sorumluluk üstlenmemektedirler.

Katılımcıların en az katıldığı bakım çocuğu tuvalete götürmek, altını değiştirmek ve tırnaklarını kesmektir. Bunun aksine, çocuğunu “sık sık” ve “her zaman” uykuya yatırdığını söyleyen babaların oranı %51, çocuğun giyinme/soyunmasına yardım eden babaların oranı %47 ve çocuğuna mama yediren babaların oranı ise %42'dir.

0-3 yaş arası çocukları olan babaların çocuğun fiziksel bakımına yönelik ilgili babalık ortalama puanı Şekil 4'te verilen sekiz uygulamanın sıklık ortalamaları dikkate alınarak hesaplanmıştır; genel kitle için bu puan 4 üzerinden 2,22'dir.

Babaların; %50'si, çocuğunu hiçbir zaman tuvalete götürmediğini, %36'sı hiçbir zaman çocuğunun altını değiştirmedini, %35'i de hiçbir zaman çocuklarının tırnaklarını kesmediğini belirtmiştir.

Şekil 4. Fiziksel bakıma katılım (0-3 yaş)

0-10 yaş aralığında çocuğu olan tüm babaların, çocuklarının gelişimi ve genel bakımı ile ilgili konular arasında en çok ilgilendiği konu çocuğun sağlığıdır.

Babaların %84'ü çocuğu hastalandığında "sık sık" ya da "her zaman" ona baktığını belirtmiştir. Çocuğa sosyal kuralları öğretmek (%76) ve olumlu/olumsuz davranışlarını ona açıklamak da (%83) ilk sıralarda gelmektedir.

Çocukların eğitiminde etkin rol oynama ve bireysel olarak sorumluluk üstlenme açısından bakıldığında, babaların ilgi oranları düşmektedir.

Çocuklarının okul etkinliklerine hiçbir zaman katılmadığını belirten babaların oranı %13 iken, nadiren katılanların oranı ise %21'dir. Çocukların eğitiminde etkin rol oynamanın, bazı babalar için sıkıcı ve yorucu olduğu görülmektedir. Örneğin bir baba bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Çok ders olunca sıkıyordu. Ders konusunda, oturuyor işte, üç tane olduğu için oturan, o geliyor, 'baba şu ne? Ben bunu anlayamadım', bazen alıyorum internette uğraşıyorum. Onu gönderiyorum, öbürü geliyor, 'baba şu nedir?', 'git annene göster artık, yeter'. Sıkılıyorum" (Gaziantep-Lise-39-Fabrika işçisi).

Çocuğuna "hiçbir zaman" kitap okumayan babaların oranı %19, "nadiren" kitap okuyanların oranı ise %27'dir.

3.1.2. Babalığın Zorlayıcı Yanı: Kontrol ve Disiplin

4-10 yaş arasında çocuğu olan katılımcı babaların en sık uyguladığı cezalandırma yöntemi "yasaklama"dır.

Çocuk babasına göre yanlış davrandığında, sevdiği bir şeyi yapması yasaklanmaktadır ("sık sık" ve "her zaman" yasak uygulanma oranı %33). İkinci grup cezalar sözel şiddeti (%24) ve uzaklaştırmayı (%18-%19) içermektedir. Üçüncü grupta ise fiziksel şiddet içeren cezalar vardır (%12-%13). Çocuğunu disiplin etmek için uzaklaştırma yöntemini seçen bir baba şöyle anlatmaktadır:

"Top götürüyor mesela okula, topunu unutup geliyor. O zaman ceza veriyorum.

Şöyle ceza veriyorum, ‘tamam’ diyorum, ‘benimle’ diyorum ‘iki saat konuşma’. Yarım saat sonra ‘baba iki saat oldu mu?’ diye geliyor” (Konya-Lise mezunu-42 yaşında-Fayans ustası).

Katılımcılar arasında, çocukları söz dinlemediğinde “şöyle bir vuran” ama bunun çocuğu dövmek anlamına gelmediğini düşünenler vardır. Bunu bir baba şöyle ifade etmektedir:

“Öyle ben şey değil, şu an öyle dövme falan olayım yok benim de, mesela çok aşırı laf dinlemezse, gene aynı şeye devam ederse şöyle bir vururum. Ama dövme şeyim yok benim.” (İstanbul-Üniversite mezunu-36 yaşında-Satış danışmanı)

Bazı katılımcılar ise kural koymadıklarını, kural koymayı çocuğun “özgürlüğünü kısıtlamak” olduğunu belirtmişlerdir. Çocuklarının gözünde hep “iyi baba” olmak isteyen katılımcılar ise çocuklarına hayır demekte zorlanmakta ve çocuklarının istediği her şeyi yapmaya çalışmakta ve bu nedenle çocuklarının sorumluluklarını aksatmalarına göz yummaktadır.

“Bizim evde kural yoktur ya. Şu olacak, şu saatte yenecek, şu saatte, yok hiçbir kural yok. Uykun gelirse yatarsın. Karnın acıkırsa yemek yersin. Çayın saati yoktur. Kural yok bizde.” (Konya-İlkokul mezunu-32 yaşında-Trikocu)

Bazı babalar da çocuklarıyla konuşarak ve onlara örnek olarak, doğru davranışları öğretmeyi uygun gördüklerini belirtmişlerdir:

“Yani dört yaşından önce çocuğa bir şey veremezsiniz ki. Dört yaşından sonra hep anlata anlata. ‘Oğlum şöyle olacak’, ‘bak biz de bunu yapıyoruz’. Bunu koyuyorken biz de yapıyoruz. Görerek yapmak zorunda. İşte ben yapmadıktan sonra çocuk diyor ki, ‘baba sen yapmıyorsun, ben niye yapıyorum?’. Tabii onu hayata alıştırmak için kurallar gerekiyor”(Trabzon-Üniversite-37-Temizlik bayii sahibi).

3.1.3. Babalığın Keyif Veren Yanı: Yakınlık

Genel olarak babalar, çocuklarına karşı oldukça sıcak ve yakın davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

Babalar en çok, çocukları korkmuş ya da üzüntülü olduklarında onları rahatlatmaya çalışırken, çocuklarına karşı aynı zamanda sıcak (örneğin öpme, sarılma, çocuğa yakın hissetme) davranışlar da sergilemektedirler. Sevgi ve ilgi göstermeyi, bazı katılımcılar çocuğun maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan daha önemli görmektedir. Birçok baba, sevginin önemini benzer bir şekilde belirtmiştir:

“Valla, bir çocuk babasından önce sevgi bekler. Her şey boş. Bence... Eğer baba sevmiyorsa ne kadar kazanırsa kazansın, babanın kaşı yerdeyse o babanın kazandığının bir kıymeti yoktur bence. Ya şöyle söyleyeyim, eve geldin mesela çok yorgunsun ama kaşın yerde... Çocuklar gözünün içine bakarak tedirgin olup senden uzaklaşıyorsa, senin kazandığının bir kıymeti yoktur bence” (Konya-Lise mezunu-42 yaşında-Fayans ustası).

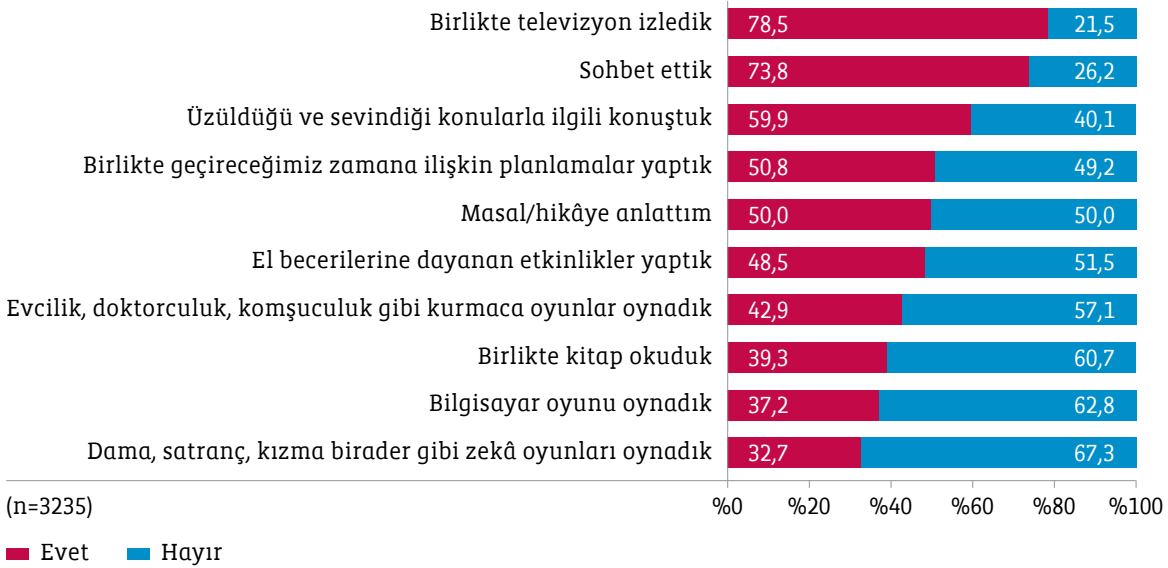
Evde çocuklarıyla televizyon izleyerek vakit geçiren babaların oranı %78,5’tir. 4-10 yaş çocuklar için bu oran %86’ya kadar çıkmaktadır. Çocuğuyla birlikte kurmaca oyunlar oynayan babaların oranı ise yalnızca %43’tür.

Babalar çocuklarıyla onların gelişimlerini destekleyecek şekilde kaliteli zaman geçirmemektedir.

Çocuklarıyla ev içinde ve dışında da kaliteli zaman geçirmek ve onların gelişimlerini destekleyecek faaliyetlerde bulunmak,

çocukların bütünsel gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Babalar, işten geldikten sonra her ne kadar çocuklarıyla evde aynı ortamda bulunsalar da, genellikle yan yana televizyon izleyerek vakit geçirmekte, bunun aksine gelişimlerini destekleyecek birebir etkinlik pek yapmamaktadırlar. (Şekil 5).

Şekil 5. Son bir ay içinde çocuğunuzla aşağıdakilerden hangilerini yaptınız? (0-10 yaş)

Şekil 5.1. Son bir ay içinde çocuğunuzla aşağıdakilerden hangilerini yaptınız? (0-3 yaş)

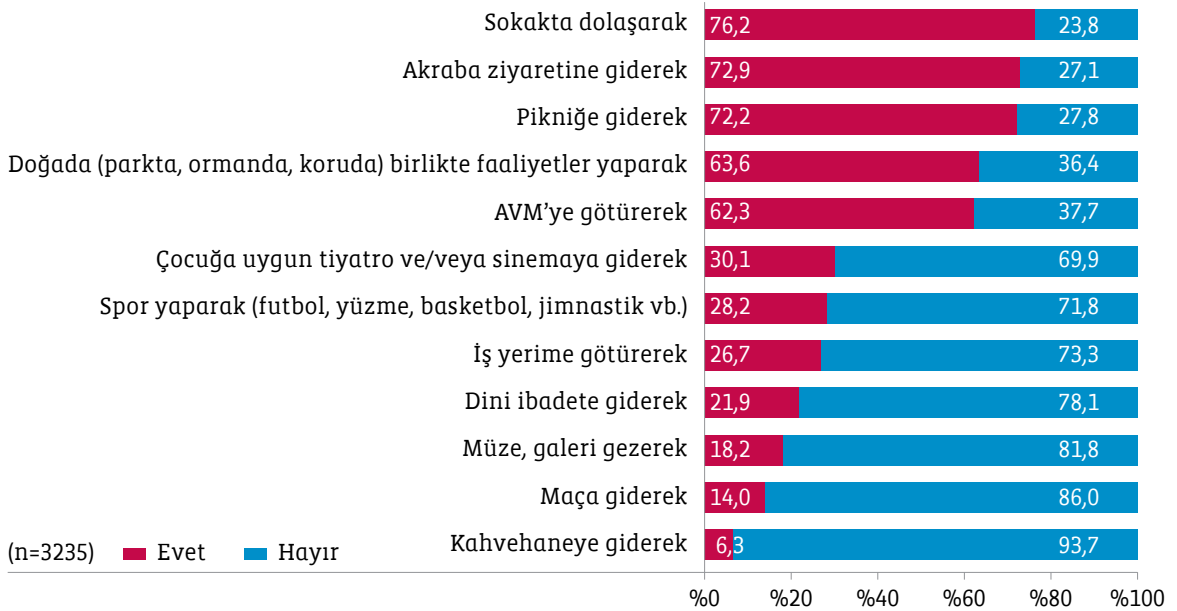
Şekil 5.2. Son bir ay içinde çocuğunuzla aşağıdakilerden hangilerini yaptınız? (4-10 yaş)

Babaların, çocuklarının gelişimini destekleyici birçok etkinliği 0-3 yaş grubundaki çocuklarıyla daha az yaptığı görülmektedir.

Katılımcı babaların %51'i 0-3 yaş grubu çocuklarıyla sohbet ederken, bu oran 4-10 yaş grubu çocuklarında %86'dır. Benzer şekilde, 0-3 yaş grubundaki çocuklarıyla kitap okuma oranı %23 iken, 4-10 yaş grubunda %48'dir (Şekil 5-1 ve 5-2).

Ev dışında ise çoğu baba, çocuklarıyla beraber kültürel ve sportif etkinliklere katılmamaktadır.

Babalar, ev dışında da, genellikle sokakta dolaşarak (%76), akraba ziyaretlerine giderek (%73) veya AVM'ye giderek (%62) çocuklarıyla beraber zaman geçirmektedirler. Katılımcı babalar, müze/galeri gezmek, çocuğa uygun sinema veya tiyatroya gitmek ve spor yapmak gibi faaliyetleri ne yazık ki çok az yapmaktadırlar (Şekil 6).

Şekil 6. Ev dışında çocuğunuzla baş başa nasıl zaman geçirirsiniz? (0-10 Yaş)

Babalar çocuklarıyla daha çok gündelik hayat ve okulla ilgili, bazen de kadın-erkek ilişkileri, aile bağları gibi daha farklı konular üzerine konuşmaktadır.

Katılımcıların %80'i çocuklarıyla onların üzüntü, sevinç, başarı ve başarısızlıklarına ilişkin konuştuklarını belirtmiştir. Bunun hemen ardından arkadaşlar, aile ve kardeşlerle ilgili konular gelmektedir (%78,5). Çocuklarıyla kendi duygu ve düşünceleri hakkında konuşan katılımcıların oranı görece düşüktür (%61).

Bazı babaların, çocukla sohbet etmek ile öğüt vermek arasındaki farkı net ayırtıramadığı görülmektedir.

Birçok baba çocuğu ile sohbet etmeyi sanki çocuğuna bir hayat dersi vermek, kendi öğrendiklerini paylaşmak için bir fırsat olarak algılamaktadır.

“Çocuğumla ilişki kurmak nedir? Mesela onunla ilgilenmektir, onunla konuşmaktır. Konuşarak anlaşmaktır....Ben diyorum ki:‘oğlum bak okula gidiyorsun, onları öğrenmen için ...bunları tekrar senin evde yapman lazım.’”(Konya-Lise mezunu-30 yaşında-Emlakçı).

3.2. İLGİLİ BABALIĞIN BELİRLEYİCİLERİ

Araştırma kapsamında, ilgili babalık “bakım”, “kontrol” ve “yakınlık” kavramları altında özetlenmiştir. Bu bölümde ise babalığı etkileyen farklı faktörler ifade edilmektedir. Bu faktörler ilgili babalığı anlamamıza yardımcı olmakla beraber ilgili babalığı güçlendirecek politika ve uygulama önerilerinin geliştirilmesine de zemin oluşturmaktadır. Bu şekilde, Türkiye’deki babalık davranışlarının geliştirilmesi ve ilgili babalık davranışları ile çocuk gelişimine olumlu katkı sağlayacak unsurların desteklenmesi sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu bölümde, ilgili babalığı etkileyen faktörler ve değişkenler hakkında kısaca mevcut durum anlatılacak ve ilgili babalık ile olan ilişkisinden söz edilecektir. Her bir kavram (faktör) altında ele alınan babalık davranışlarını etkileyen unsurlar risk ve koruyucu faktörler olarak sınıflandırılmıştır. Tablo 1’de de görüldüğü gibi kişisel faktörler, aile bağlamındaki faktörler, çalışma hayatı, erkeklik ve toplumsal cinsiyet rolleri olmak üzere beş grupta sınıflanan ana faktörlere bağlı bazı değişkenler ilgili babalığı sergilemekte risk ya da koruyucu olabilmektedir.

Tablo 1. İlgili Babalığın Belirleyicileri

Ana Faktörler	Değişkenler
Babalık Davranışlarını Etkileyen Kişisel Faktörler	Babanın sosyoekonomik düzeyi Babanın babalıktan ve yaşamdan duyduğu tatmin Çocuğa atfedilen değer
Babalık Davranışlarını Etkileyen Aile Bağlamındaki Faktörler	Annenin eğitimi Evlilikten duyulan tatmin Algılanan eş ve aile desteği
Babalık Davranışlarını Etkileyen Sosyal Çevre Faktörleri	Algılanan arkadaş desteği Sosyal ortamlarda geçirilen zaman
Babalık Davranışlarını Etkileyen Çalışma Hayatı	İşte geçirilen zaman Babalık izni
Babalık Davranışını Etkileyen Toplumsal Cinsiyet Roller	Çocuğa karşı cinsiyetçi tutum Kadına karşı cinsiyetçi tutum Aile reisi olma algısı Toplumsal cinsiyete dayalı ev içi iş bölümü

3.2.1. Babalık Davranışlarını Etkileyen Kişisel Faktörler

Babaların hayatlarından duydukları memnuniyet arttıkça, çocuklarına gösterdikleri olumlu ebeveynlik davranışları da artmaktadır.

Katılımcı babalar arasında “hayatımdan memnunum” diyenlerin oranı %86’dır. Katılımcıların dörtte üçü ise hayatlarında sahip olmak istedikleri önemli şeyleri elde ettiklerini düşünmektedir. 4-10 yaş grubu babaların hayatlarından memnun olmaları, çocuklarına gösterdikleri ilgili babalık, sıcaklık/yakınlık davranışları ile olumlu davranış kazandırmaya yönelik babalık tutumlarını etkileyen önemli bir unsurdur.

Baba olmaktan duyulan memnuniyet ve tatmin düzeyi, ilgili baba olmayı etkilemektedir.

Tüm yaş grubu çocukların (0-3 ve 4-10) babalarında baba olmaktan duyulan memnuniyet arttıkça, çocuklarına gösterdikleri ilgili babalık davranışlarında da (örneğin küçük yaş gurubunda çocuğun genel bakımı ve gelişimiyle ilgilenmek ve duygusal yakınlık göstermek; büyük yaş gurubunda da çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak ve vakit geçirmek), büyük oranda artış gözlemlenmektedir.

Katılımcılar, genel olarak baba olmaktan mutlu oldukları belirtmektedirler. Katılımcıların %94’ü “Baba olmak bana keyif veriyor”, %93’ü “Baba olmaktan zevk duyuyorum” ifadelerine katılmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu çocuklarının babası olmaktan gurur duymaktadır (%93)

Aynı zamanda, 4-10 yaş çocukları olan babaların, babalıktan duydukları memnuniyet düzeyi arttıkça, çocuklarına gösterdikleri öpme ve sarılma gibi sıcak/yakın davranışları ve çocuklarına onu

takdir etme veya kuralların nedenlerini açıklama gibi olumlu davranış kazandırma becerileri artarken, bağırarak veya bir şey yasaklamak gibi çocuklarına gösterdikleri cezalandırma davranışlarında da azalma görülmektedir.

Babaların sosyo ekonomik düzeyi ilgili babalığı etkilemektedir.

Farklı sosyo ekonomik (SED) gruplarındaki babalar ilgili babalık davranışlarında farklılaşmaktadır. Bu farklılık üst SED gruplarındaki babaların lehine bir durum sergilemektedir. Ancak, düşük SED grubundan gelen babalarda hayattan memnuniyet ilgili babalık davranışlarında üst SED gruplarından gelen babalardan daha etkili olmaktadır.

Babanın çocuğa verdiği değer, ilgili babalığı etkileyen önemli bir faktördür.

Babalar, çocuklarına üç farklı değer atfedebilmektedirler: psikolojik, sosyal ve ekonomik değer. Bu değerler, babalar için çocuk sahibi olmanın geçerli nedenlerini belirlemektedir. Babaların büyük çoğunlukla psikolojik nedenlerle çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

Babalar tarafından çocuğa atfedilen psikolojik değer, tüm yaş gruplarında ilgili babalık davranışlarını arttırmaktadır.

Katılımcılar için çocuğun psikolojik değerini sosyal değer ("Aile reisi olmak için çocuk sahibi oldum", "Soyumu veya ailenin adını devam ettirmek için çocuk sahibi oldum") izlemektedir.

Çocuğa atfedilen ekonomik değer ise son sıradadır ("Yaşlılığımızda bana ve eşime bakacak birinin olması için çocuk sahibi oldum", "Ev / aile işlerine yardım edecek birinin daha olması için çocuk sahibi oldum").

Babaların büyük çoğunluğu çocuk sahibi olma nedenleri arasında en fazla "Çocuk çok sevdiğim için" ve "Çocuklar eve neşe getirdiği için" ifadelerine katılmışlardır (sırasıyla %92 ve %91).

0-3 ve 4-10 yaş gurubu çocukları olan babalar için çocuğa atfedilen psikolojik değer, onların daha ilgili baba olmalarında önemli bir etkidir.

Babalar çocuk sahibi olma nedeni olarak çocuğa duyulan sevgi, neşe ve isteği ve onların hayatlarına katacağı mutluluğu ne kadar çok vurgulamışsa, çocuklarına gösterdikleri bakım, eğitim ve sorumluluklar açısından ilgili ve olumlu babalık davranışlarında da o kadar artış olmaktadır. Özellikle 4-10 yaş grubu tüm babalar için çocuğa gösterilen sıcaklık/yakınlık ve çocuğa olumlu davranışlar kazandırma tutumlarını belirleyen en önemli faktör çocuğuna atfettiği psikolojik değerdir.

Çocuğa ne kadar sosyal değer anlamı atfedilirse, tüm olumlu babalık davranışlarının o denli azaldığı görülmüştür.

4-10 yaş grubu çocuğu olan babaların, çocuk sahibi olmaya yüklediği anlamlar, soyunu devam ettirme ya da kendisine aile reisi olma statüsü verme gibi cinsiyetçi tutumlar içerdiği ölçüde, babaların tüm olumlu babalık davranışlarında ciddi bir azalma görülmüştür. Bu babalar, çocuklarına karşı daha az sıcak ve yakın davranışlar göstermekte, onlara karşı daha az ilgili olmakta ve onlara olumlu davranışlar kazandırmaya daha az eğilimli olmaktadır.

3.2.2. Babalık Davranışlarını Etkileyen Aile Bağlamındaki Faktörler

Annenin eğitim seviyesi, babaların ilgili babalık davranışlarını etkilemektedir.

Annelerin eğitim seviyesinin babaların babalık davranışlarına etkisini araştırmak için lise ve üstü okullardan mezun anne grupları ile lise altı eğitime sahip anne grupları karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre, annelerin en az lise mezunu olduğu durumlarda, babaların 4-10 yaş grubu çocuklarına uyguladıkları cezalandırma davranışları diğer gruptaki babalara göre daha az olmaktadır.

Aile ile ilgili faktörler arasında eş ve aile desteğinin olup olmaması, ilgili babalığı olumlu ya da olumsuz etkileyen başlıca değişkenlerdir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun eşlerinden, ailelerinden ve sosyal çevrelerinden destek gördükleri anlaşılmaktadır. Babaların ilk sırada destek gördüğü grup eşleridir. Daha sonra aile ve sosyal çevre gelmektedir.

Babaların “eşim ihtiyacım olduğunda yanımdadır”, “eşimle sevinç ve kederlerimi paylaşırım” gibi ifadeler katılma oranı %94’tür.

Babaların ilgili babalık davranışlarını, eşlerinden algıladıkları destek arttırmaktadır. 4-10 yaşlarında çocuğu olan babaların, eşlerinden daha fazla destek gördüklerini hissettiğinde, çocuklarıyla daha çok ilgilendiği görülmektedir.

Özellikle 4-10 yaşlarında çocuk sahibi babalar için, algılanan aile desteği, babaların çocuklarına gösterdikleri ilgili babalık (örneğin, çocuklarının eğitimiyle ilgilenmek ve onlarla çeşitli etkinliklere katılmak) ve sıcak/yakın babalık davranışlarını (örneğin, çocuğuyla oyun oynamak ve ona sevgisini fiziksel olarak göstermek) etkileyen en önemli faktördür.

3.2.3. Babalık Davranışlarını Etkileyen Sosyal Çevre Faktörleri

Katılımcı babaların duygusal bir sorunları olduğunda destek aldıkları kişilerin başında eşleri gelse de, arkadaşlardan destek alma oranları da önemsenecek derecededir. Katılımcılar arkadaşlarından da destek gördüklerini farklı biçimlerde ifade etmişlerdir. “Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar” ifadesine katılma oranı %88, “sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim” diyenlerin oranı da %87’dir. Ancak, çevreden alınan destekteki farklılık, ilgili babalık davranışlarını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Baba olmayı yeni öğrenen bireylerde, arkadaşlarından aldıkları sosyal ve duygusal destek, onları daha iyi bir baba olmaları için desteklemektedir.

0-3 yaşları arasında çocuğu olan babaların arkadaşlarından algıladıkları destek düzeyi arttıkça, bebeklik çağındaki çocuklarının fiziksel bakımlarıyla (alt değiştirme, yemek hazırlama vb.) daha çok ilgilendiği görülmektedir.

Babaların ev dışında geçirdiği zamanın artması ilgili babalık davranışlarını olumsuz şekilde etkilemektedir.

Katılımcı babalar bir günde çocuklarına yaklaşık 2 saat 20 dakika ayırırken, dışarıda arkadaşlarla geçirilen sürenin ise yaklaşık 1 saat 20 dakika dolayında olduğunu belirtmişlerdir.

Diğer yandan, babaların arkadaşlarıyla ev dışında geçirdiği zamanın artması, 0-3 yaş grubundaki babaların çocuklarının fiziksel bakımına katılımı ve ilgili babalık davranışlarını (örneğin, günlük gıda ihtiyacını bilmesi, uyandığında yanına gitmesi) azaltmaktadır.

Ev dışında arkadaşlarıyla fazla vakit geçiren babaların, 4-10 yaş aralığındaki çocuklarına karşı ilgili davranışları (örneğin, çocuğunun dersleriyle ilgilenmesi, çocuğuyla hoşlandığı etkinlikleri yapması), çocuğuna gösterdiği sıcaklık (örneğin, öpmek, sarılmak) ve ona olumlu davranışlar kazandırması (örneğin, olumlu davranışlar konusunda örnek olmak) azalmaktadır.

3.2.4. Babalık Davranışlarını Etkileyen Çalışma Hayatı

Katılımcı babalar, günlerinin büyük bir bölümünü işte geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı babalar, hem zamanlarının çoğunu iş yerinde geçirmekte, hem de buradaki sorunlardan olumsuz etkilenmektedirler. Babalar için en büyük gerilim ve stres kaynağı maddi sorunlar ve bununla bağlantılı kaygılardır (%52). İş yerindeki sorunları belirten babaların oranı ise %41'dir.

Uzun çalışma saatleri nedeniyle katılımcılar ailelerine ve kendilerine zaman ayıramamakta, işi ve evi bir arada yürütmekte zorlanmaktadırlar.

Bu konudaki düşüncelerini babalar şu şekilde ifade etmiştir:

“Vakit geçirmemizin en çok engelleri, tabii bazen iş ortamından dolayı, işin stresinden, yorgunluğundan dolayı, o biraz engel oluyor. Şöyle, eve geliyorsun, çocuk seninle oynamak istiyor, ama senin vücut kalmıyor artık, yorgun düşmüş”(Gaziantep-Lise mezunu-33 yaşında-Güvenlik görevlisi).

Babalar, hafta içinde bir günün ortalama 9 saat 20 dakikasını işte, 2 saat 20 dakikasını çocuklarıyla, 1 saat 20 dakikasını ise arkadaşlarıyla geçirmektedir.

“Genelde sabah erken kalkıp gittiğim zaman saat 4'te eve geliyorum; biraz uykusuzluk da olduğu için gelince kanepenin üstünde uyuyorum. Hani onların oynamaları, şu bu, sesleri yükseldiği zaman, ‘ya hadi gidin arka tarafta oynayın veya sessiz olun’ diye bazen kızdığımız oluyor. Uykum filan çok geliyor; o zaman mesela bir saat kestirirsem daha iyi oluyor. Kestirmezsem daha agresif oluyorum böyle; uykusuzluk ve yorgunluk bir araya geldiği zaman pek olumlu şey yapamıyorum. Kızdığım anlar oluyor”(Gaziantep-Lise mezunu-39 yaşında-Fabrika işçisi).

Bazı katılımcıların özel durumlarda işlerinden izin alabildikleri ya da ailelerine ve kendilerine ayırabilecek zamanı bulabildikleri görülmektedir. İş yerinden izin alabilen babalar, iş-aile dengesini daha iyi sağlayabilmektedirler. Bunu, bir baba şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani işyerinin şu avantajı çok yüksekti; onu gördüm ben, çocuk rahatsızlandı, rahatça gidip ilgilenabiliyorum. Sağ olsunlar, bu konuda da yöneticiler anlayışlı insanlar. Yani gidip gelme, çocuklarla ilgilenme konusunda destekleri oldu” (İstanbul-Üniversite mezunu-39 yaşında-İBB'de idareci).

Katılımcıların %28'i babalık izni gibi bir hakları olduğunu bilmediğini söylemiştir. İş yerinin izin vermemesinden dolayı babalık izni kullanmayanların oranı ise %21'dir.

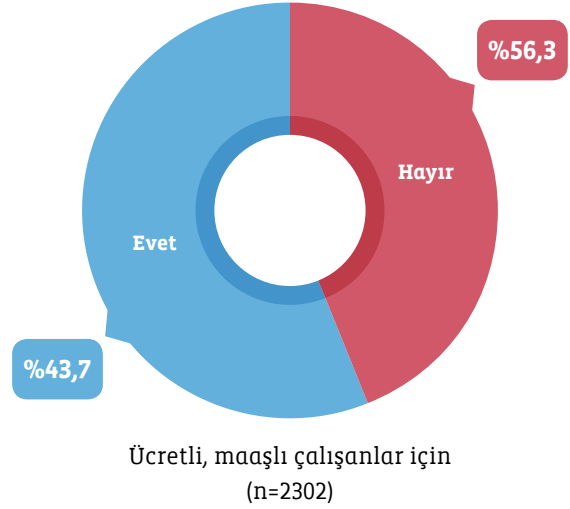
Babanın, babalık iznini kullanması, özellikle 0-3 yaş çocukları olan babaların ilgili babalık davranışlarını olumlu yönde etkileyen önemli bir faktördür.

Babaların, yasal hakları olan babalık izinlerini kullanmış olmaları, çocuklarına karşı daha ilgili bir baba olmalarını sağlamaktadır. Araştırmadaki katılımcı babalardan, ücretli/maaşlı olarak çalışanların %44'ü babalık izni kullandığını belirtmiştir (Şekil 7).

Babalık izni kullanılmamasında birkaç neden öne çıkmaktadır. Bunların ilki bilgi eksikliğidir. Katılımcıların %28'i babalık izni gibi bir hak olduğunu bilmediğini söylemiştir. Katılımcıların %23'ü eşlerine yardım eden birileri olduğu için izin alma ihtiyacı duymadıklarını belirtmişlerdir. İş yerinin izin vermemesinden dolayı babalık izni kullanmayanların oranı ise %21'dir.

Bu nedenlerin yanı sıra, az da olsa eşine yardımcı olamayacağını düşünen babaların oranı %5, çevresinde hiç kimse babalık izni kullanmadığı için kendisi de kullanmayan babaların oranı %4'tür.

Şekil 7. Babalık izni kullandınız mı?

3.2.5. Babalık Davranışlarını Etkileyen Toplumsal Cinsiyete İlişkin Tutumlar*

Babaların çoğunluğu çocuklarına karşı cinsiyetçi tutum göstermediklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların dörtte üçü çocuklarının kız ya da erkek olmasına ilişkin bir tercih belirtmemiştir. Erkek ya da kız çocuk isteyen babalar arasında da büyük bir fark bulunmamaktadır (sırasıyla %13,5 ve %11).

Kadına karşı cinsiyetçi tutumların, örneğin kadının çalışması hakkındaki söylemlerin, konu babaların kız çocukları olduğunda daha farklı yorumlandığını, kızlarının iyi bir eğitim alarak kendi ayaklarının üzerinde durabilmesini vurgulayan babaların da olduğu görülmektedir.

Bu konudaki en düşük ortalamalar ise “erkek çocuklar bebekle oynayabilir” ve “baba erkek çocukları gibi kız çocuklarının da altını değiştirebilir” ifadelerinde görülmektedir (sırasıyla %69 ve %66). Kız çocuklarının yetkinlik kazanması önemsenirken, erkek çocukların cinsiyetçi kalıplar dışında davranması istenmemektedir.

* Babalık ve toplumsal cinsiyet ilişkisi Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin gelecek yayımları olan “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık” ve son olarak “Türkiye’de Erkeklik ve Babalık Halleri” raporlarında daha ayrıntılı şekilde tartışılacaktır.

Ataerkil erkeklik, babalık davranışlarını etkilemektedir. Babaların geleneksel erkeklik algısı ne kadar fazla ise, çocuklarına gösterdikleri ilgili babalık davranışları o kadar azalmaktadır.

Babaların cinsiyetçi tutumlarla ilgili nerede durdukları önemlidir. Örneğin, 0-3 yaş aralığındaki çocuğuna karşı cinsiyetçi tutum gösteren, özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki babaların, ilgili babalık davranışlarında ciddi düzeyde azalma görülmektedir.

Erkeklığı nasıl algıladıklarını anlayabilmek için babaların kendilerini ilk ne zaman erkek gibi hissettikleri sorgulanmıştır. Öncelikle para kazanmanın ve kendi ayakları üzerinde durabilmenin erkeklik açısından önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Babalara göre, erkeklığı tanımlayan bir diğer kavramsa "iktidar"dır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kendini evin reisi olarak görmektedir (%88). Babalar ne kadar kendilerini aile reisi olarak görürlerse, bebeklik çağında çocuklarının fiziksel bakımlarıyla (alt değiştirme, yemek hazırlama vb.) o kadar az ilgilenmektedirler.

Babaların "kız çocuklar ergenlikten sonra okula devam etmelidir", "kız ve erkek çocuklar birlikte oynayabilir" ve "çocuğum karşı cinsle aynı sırada oturabilir" gibi ifadelere katılım oranı oldukça yüksektir (%87-%88).

Katılımcıların önemli bir çoğunluğuna göre kadın gerektiğinde kocasına karşı sessiz kalmasını bilmelidir (%66). "Erkek olmanın en önemli özelliklerinden biri gerektiğinde sözünü dinletebilmektir" diye düşünenlerin oranı da yüksektir (%65).

Erkeklik ve aile reisi olma algısının, en çok etkili olduğu babalık davranışı ise, 4-10 yaş grubu babaların çocuklarına gösterdikleri bağırarak, uzaklaştırmak ya da fiziksel yöntemlerle yaptıkları cezalandırma davranışlarıdır. Ataerkil erkeklik algısı arttıkça, 4-10 yaş çocukları olan babaların cezalandırma davranışları da artmaktadır.

Kadına karşı cinsiyetçi tutum babalık davranışlarını etkilemektedir.

Babanın kadına karşı cinsiyetçi tutum ve düşünceleri özellikle 0-3 yaş çocukları olan babaların fiziksel bakıma katılımını etkileyen önemli bir faktördür. Babaların kadın-erkek eşitsizliğine ve kadının çalışmaması gerektiğine inandığı durumlarda, çocuklarının fiziksel bakımıyla çok daha az ilgiledikleri görülmüştür.

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%78) kadınların tabiatları gereği erkeklerden daha güçsüz ve duygusal olduğunu söylemektedir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğuna göre kadın gerektiğinde kocasına karşı sessiz kalmasını bilmelidir (%66). "Erkek olmanın

en önemli özelliklerinden biri gerektiğinde sözünü dinletebilmektir” diye düşünenlerin oranı da yüksektir (%65).

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%78) kadınların tabiatları gereği erkeklerden daha güçsüz ve duygusal olduğunu söylemektedir.

“Kadınlar evin dışında ücretli bir işte çalışabilir,” diyenlerin oranı %75 iken, buna karşılık çocukların, annelerin yoğun çalışmasından olumsuz etkilendiğini düşünenlerin oranı da buna yakındır (%72). Bu tür çelişkili ifadelerin nedeni ise maddi koşullardır. Normal şartlarda eşinin çalışmasını istemeyen babaların ekonomi kötüleştiğinde ve maddi sıkıntılar arttıkça fikirlerini değiştirdikleri görülmektedir. Çocuklar büyüdükten sonra kadınların aile ekonomisine katkı sağlamak için çalışmalarına olumlu bakılmaktadır. Bu tutumu bir baba şöyle özetlemiştir:

“İşe girmek kısmet olmadı. Mesela girdi aslında da. Geri çıktı. Ben çıkardım bir sefer. Çocukların, evin düzeni bozuldu. Çocukların eğitim düzeni, çocukların şeyi bozulunca ben kendim çıkardım yani. Baktık ev dağılacak. Ortam bozuluyor. Eski düzen kalmıyor, ev düzenimiz kalmadığı için dedim sen çık, evinde otur, çoluğunla çocuğunla ilgilen. Çocuklar okula gidiyor. Okuldan geliyor. Bakıcı senin veya benim kadar bakamıyor. Yemesinden, içmesinden, dersinden, çocuklara bakıyor, başıboşluk göründü yani böyle. Biraz büyüsünler, o zaman olursa çalışırsın gibisinden bekledik” (Gaziantep-Lise mezunu-40 yaşında-Kamuda işçi).

Eşleri çalışan katılımcıların çocuklar konusunda da daha fazla sorumluluk üstlendiği ve çocuklarının bakımıyla ilgilendikleri anlaşılmaktadır.

Bu babalar genellikle, ataerkil erkeklik söyleminde olan ama pratikte eşi çalıştığı ya da hastalandığı için ev işi ve çocuk bakımı konularında görev üstlenen babalardır.

“Yani atıyorum, normalde yemekleri eşim yapar. Ama yapamayacak bir pozisyondaysa ben de yaparım. Elimden gelir, yani temizlik yapılacak, yani normalde bunlar hani hanımın işi diyelim. Ama hiçbir zaman ‘aa bu senin işin ben yapmam, yapmam’, öyle bir şey hiç yaşamadık bugüne kadar. Yeri geldi hasta oldu ben süpürdüm, sildim, çocuğu yedirdim, yemek yaptım. Yani iş bölümümü hiç yapmadık evde” (Trabzon-Lise mezunu-30 yaşında-Müdür).

Babaların ev içi iş bölümüne dair tutumları babalık davranışlarını etkilemektedir.

Erkeklerin yapısının her gün çocuk bakmayı kaldıramayacağını düşünen katılımcılar bulunmaktadır. Bir baba şu şekilde belirtmiştir:

“Bakamaz ya. İnsan, erkekler, biraz daha uysalım diyen, en uysalım diyen insanlar da ben gördüm, sinirlenir, kaldıramaz yani çocuğun yapısını. Mesela bir erkek yapısı çocuğun yapısını her gün kaldıramaz bence” (Konya-Lise mezunu-30 yaşında-Emlakçı).

Evle ilgili görece en sık yapılan iş yiyecek alışverişidir; katılımcıların %40'ı haftada bir kez, %24'ü her gün yiyecek alışverişini yapmaktadır. Öteki ev işleri çok daha seyrek yapılmakta ya da hiç yapılmamaktadır.

Bir baba bu konuda şunları ifade etmiştir:

“Akşam işten çıkardım, çocuğu alırdım, hanımı iş yerinden alırdım, eve gelirdim, yemek hazırla da yiyelim. ‘E, yardım et bana’ derdi. ‘Bana ne’ derdim ya” (Trabzon-Lise mezunu-39 yaşında-Market işletmecisi).

Katılımcıların yarısından fazlası hiç yemek yapmadığını ve hiç ev temizlemediğini belirtmiştir. Cam silme, çamaşır yıkama, çamaşır asma gibi ev işlerini ise babaların dörtte üçünden çoğu yapmamaktadır.

Babanın toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü tutumu 0-3 yaş çocukları olan babaların çocuklarının fiziksel bakımına katılımlarını ve ilgili babalık davranışlarını belirleyen en önemli faktördür.

Eşine günlük ev temizliği ve işlerinde yardım eden ve ev işlerinde sorumluluğu eşiyile paylaşan babalar, 0-3 yaşlarındaki çocuklarının fiziksel bakımlarıyla çok daha fazla ilgilenmekte ve çocuklarına çok daha fazla ilgi göstermektedirler.

4-10 yaş grubu babaları için ise, sadece en düşük sosyoekonomik seviyedeki katılımcılarda, ev içi iş bölümünde aktif olmayan babaların, çocuklarına karşı ilgili ve olumlu davranış kazandırma gibi olumlu babalık davranışlarının da çok daha az olduğu görülmektedir.

3.3. BABALARIN BABALIKLARI HAKKINDA DÜŞÜNCE VE DUYGULARI

Babaların kendi babalık deneyimleri hakkındaki düşüncelerini öğrenmek, ilgili babalığı güçlendirmek için hayata

geçirilecek çalışmaların babaların ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilebilmesi için önemlidir. Bu nedenle araştırma kapsamında, babaların çocuk bakımı ve sorumlulukları konusunda ihtiyaçları ve bunları karşılamak için almak istedikleri destek mekanizmaları da incelenmiştir. Bu bölümde babaların babalık kavramına ve ilgili babalığı güçlendirebilecek politikalara dair duygu ve düşünceleri özetlenecektir.

Birçok aile çocukları için temelde üç şey istemektedir: iyi bir eğitim, iyi bir iş, iyi bir evlilik.

Babalar, sınıfsal konumu koruma ya da sınıfsal olarak ilerleme arzusunun temel ve en belirgin aracını eğitim olarak düşünmekte ve bu nedenle çocuklarının (kendilerinden daha) donanımlı olabilmesi için eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Katılımcıların yarısından çoğu baba olduklarında kendilerini baba olmaya hazır hissetmediklerini belirtmektedir.

İlk baba olduklarında ne yapacağını bilemiyormuş gibi hisseden babaların oranı %58'dir. Bunun yanı sıra, yapılan görüşmelerde babalar çocuk sahibi olmayı mutluluk ve aileye bağlılık duyguları gibi bazı olumlu etkiler üzerinden tanımlasa da, olumsuz olarak nitelendirilen sonuçları da ifade etmişlerdir. Bunlardan ilki, çocuklarının masrafları, ikincisi ise babaların artık eskiden oldukları gibi serbest ve rahat olamamalarıdır.

Katılımcılar arasında ilk baba olduklarında ne yapacağını bilemiyormuş gibi hissedenlerin oranı %58'dir.

Babaların çoğunluğu babalığı kendi kendilerine öğrendiklerini ifade etmektedir.

Katılımcıların %44'ü babalığı kendi kendine öğrendiğini belirtmiştir. Babalığı kendi babasından öğrendiğini söyleyenlerin oranı ise %38'dir. Kendi babasıyla yaşadığı olumsuz deneyimleri, hala hatırladıklarını belirten babaların oranı oldukça yüksektir. Katılımcılar babalarıyla yaşanan olumsuz anıların etkilerini hala taşımakta olduklarını, babalarından gördükleri şiddeti unutamadığını ve içlerinde “ukde” olarak kaldığını anlatmıştır. Örneğin, bir baba şunları ifade etmiştir:

“Benim babam da tabiri caizse, oturur, sert konuşur, bağıırır çağırır, gerekirse döver. ...Hep iş yap dedi, şunu yap bunu yap. Yapmazsam döverdi, küfrededi. Onun baskısından dolayı bir soğukluk oldu yani” (İstanbul-Lise mezunu-36 yaşında-Güvenlik müdürü).

Babaların büyük çoğunluğu babalık konusunda herhangi bir eğitim almamıştır.

Babalık eğitimine katılmak istemeyen babalar, derinlemesine görüşmelerde “erkekliklerine” ve “sertliklerine” vurgu yapmakta ve böyle bir eğitimin “dalga konusu” olacağını düşünmektedir. Bu durumu, eğitime katılan bir baba şöyle ifade etmiştir:

“Halamın oğlu en basiti. Dört tane de onun çocuğu var. İki kız, iki oğlu var. ‘Ben gelmem’ dedi. ‘Ne işim var? Bunun kursu mu olur?’ dedi. ‘İşte babasın’ dedi. Nasıl davranacağımı, oradakilerden mi öğreneceğim?’ dedi. ‘Ne yapıyorsan zaten sen biliyorsundur’. Hatta bayağı da bir alay konusu olmuştu arkadaşlarla. İşte altını değiştiriyor musun? Bunun da mı kursu olur? Eğitim düzeyi az olan kesimlerde çok alay konusu oluyor. Hâlbuki bir insanın çocuğuna nasıl davranması gerektiğinden daha doğal ne olabilir,

Babaların %97’si çocuklarıyla ilgili herhangi bir eğitime katılmadığını ifade ederken %44’ü babalığı kendi kendilerine öğrendiklerini belirtmektedir.

bunun bir alay şeyi yoktur ama insanlar onu çok farklı. Biraz daha böyle erkek hegemonyası olduğu için, ‘altını mı değiştiriyorsun yok mamasını mı hazırlıyorsun?’ Ben babamdan bile tepki gördüm” (Gaziantep-Üniversite mezunu-39 yaşında-Planlama uzmanı).

Katılımcıların %38’i böyle bir imkan sağlandığında, babalıkla ilgili bir eğitim ve/veya destek programına katılmak istediğini belirtmiştir. Katılmak isteğini ancak zaman bulamayacağını ifade edenler ise %43’tür.

Babalar ihtiyaç duydukları alanlardaki destekleri en çok internet üzerinden okuyarak ve eğitimlere katılarak almak istediklerini belirtmektedir.

“İnternette okumak” seçeneğinin belirtilme sıklığı %32’dir. Onun dışında katılımcıların en çok evlerinde eğitim almak istedikleri anlaşılmaktadır (%25). “Eğitime katılmak” da sık belirtilen önermeler arasındadır (%23). Katılımcılara göre eğitim sivil toplum kuruluşları tarafından insanların kolaylıkla ulaşabileceği yerlerde yapılmalıdır. Bunun dışında, eğitimlerin sosyal medya ya da televizyon üzerinden verilmesinin daha iyi olabileceğine yönelik görüşler de vardır.

Babalar en çok çocuklarının zihinsel gelişimi ve duygusal sorunları hakkında eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılara, ilgili birer baba olabilmek için ne tür eğitimlere ihtiyaç duydukları da sorulmuştur. Babaların verdiği cevaplar Şekil 8’de gösterilmiştir. Verilen cevaplar belirtilme sıklıklarına göre sıralandığında, çocukların zihinsel gelişimlerinin (%35) ve ruhsal sorunlarının (%33) en çok önemsenen ve eğitim desteğine ihtiyaç duyulan konular olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların en çok desteğe ihtiyaç duydukları konu çocuklarının zihinsel gelişimi olarak ifade edilirken (%35), en çok ihtiyaç duydukları sosyal hizmet çocuklarıyla sorun yaşadıklarında danışabilecekleri bir yerdir (%41).

Şekil 8. Baba olarak aşağıdaki konuların hangilerinde eğitim ve destek almak istersiniz?

İlgili babalık davranışlarının artabilmesi için babaların çocuklarıyla sorun yaşadıklarında danışabilecekleri bir yere, çocuklarıyla birlikte zaman geçirebilecekleri alanlara ve çalışma saatlerinin düzenlenmesine ihtiyaçları vardır.

İlgili baba olabilmek için ihtiyaç duyulan politika ve hizmetlerde özellikle üç konunun öne çıktığı görülmektedir: çocuklarıyla sorun yaşadıklarında danışabilecekleri bir yer (%41), çocuklarıyla birlikte zaman geçirebilecekleri alan (%29,5), ve çalışma saatlerinin çocuklarıyla vakit geçirebilecekleri şekilde düzenlenmesi (%21) (Şekil 9).

Şekil 9. İhtiyaç duyulan en önemli kamu politikaları ve sosyal hizmetler

4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de Babalık Araştırması’nın bulguları ışığında, özellikle de erken çocukluk döneminde, babaların çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmesine ve daha ilgili ve olumlu babalık davranışları gösterebilmelerine olanak sağlayan öneri ve sosyal politikalar, çocukların sağlıklı gelişimleri için önemlidir. Bu nedenle, bu bölümde mevcut durum üzerinden bazı değerlendirmeler yapılarak, ilgili babalığı güçlendirecek program ve politikalar açısından öneriler sunulacaktır. Bu önerilerin bazıları mikro düzeyde ve gelişim ile ilgili bazıları da makro düzeyde sosyal ve toplumsal algı ve tutumlar ile ilgilidir.

4.1. BABA VE ÇOCUK İLİŞKİSİNDE İLGİLİ BABALIK DAVRANIŞLARININ GÜÇLENDİRİLMESİ

4.1.1. Çocuk ile Yakınlık

Çocuklara karşı sevgi, yakınlık ve sıcaklık göstermek, yani onlarla fiziksel yakınlık kurarak öpmek, sarılmak, kucaklamak ve onlara sevildiklerini söylemek, çocukların sağlıklı gelişimleri açısından çok önemlidir. Bunun yanı sıra çocuklarla kaliteli zaman geçirmek, onlarla konuşmak, onları dinlemek anlamına gelir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, ebeveynleri ile daha fazla konuşan ve sohbet eden çocuklar, daha iyi dil ve kelime bilgisine sahiptirler (Farah ve ark., 2008; O’Connor ve McCartney, 2007; NICHD, 2000).

Araştırmada genel olarak babalar, çocuklarına karşı oldukça sıcak ve yakın davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Mülakatlarda da babalar, sevgiyle büyümenin önemini vurgulamışlar; çocuklarının da kendilerinden en büyük beklentilerinin sevgi ve ilgi olduğunu belirtmişlerdir. Buna rağmen çocukların eğitiminde etkin rol oynama ve bireysel olarak sorumluluk üstlenme açısından bakıldığında,

babaların ilgi oranları düşmektedir. Ayrıca babalar çocuklarıyla onların gelişimlerini destekleyecek şekilde kaliteli zaman geçirmediği de bulgular arasındadır. Bu nedenle,

- Sevgi kavramı babalık üzerinden yeniden düşünülmesi ve çocuk gelişiminde etkileri üzerinden tanımlanmalı ve değerlendirilmelidir,
- Erken yaşlarda kitap okuma, oyun oynama gibi faaliyetlerin çocuğun gelişimi açısından ne denli önemli olduğu gerek babalık eğitimlerinde, gerekse medya ve sosyal medya aracılığıyla vurgulanmalıdır. Babalara, çocuklarıyla evde kolaylıkla malzemesiz ya da az malzeme ile yapabilecekleri faaliyet örnekleri sunulmalıdır,
- Çocukla kaliteli zaman geçirmenin, onunla iletişim kurarak onu dinlemenin, oyun oynamanın önemi hakkında babaları bilgilendirmek, bu konuda medya aracılığıyla da kampanyalar yürüterek farkındalık yaratmak ve ücretsiz etkinliklere katılabilecekleri ortamları yaratmak için kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla işbirliği yapılmalıdır,
- Güçlü baba-çocuk bağına sahip çocuklarda, yalan söyleme, babasıyla bulamadığı yakınlığı bir başka yerde veya ilişkide arama ve babasının yarattığı boşluğu bir takım kötü alışkanlıklarla doldurmaya çalışması gibi olumsuz davranışların da azalacağı bilgisi eğitimlerde paylaşılmalıdır.

4.1.2. Çocuk ile Kontrol İlişkisi

Uluslararası ve ulusal çalışmalar, çocuğun özerk benliğini engellemeden belirli seviyede uygulanan disiplin ve kuralların gerekli olduğunu, ancak hiç kuralsız yaşayan ya da çok kurala tabi tutulan ve fiziksel cezaya maruz kalan çocukların ise olumsuz gelişim özellikleri gösterdiğini bulmuştur (Akcinar ve Baydar, 2014; Granic ve Patterson, 2006;

Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Ancak, ebeveynler tarafından çocuğuyla duygusal bağı zedeleyerek ya da ona bağırarak, kızarak, döverek uygulanan disiplin yöntemlerinin hiçbir yaş ve gelişim döneminde asla başarılı olmadığı da vurgulanmaktadır.

Araştırmanın bulguları 4-10 yaş arasında çocuğu olan katılımcı babaların en sık uyguladıkları cezalandırma yönteminin “yasaklama” olduğunu göstermektedir. Bazı babalar, “şöyle bir vurmayı” ya da “hafifçe üzerine yürüme”yi” fiziksel cezadan saymamaktadırlar. Bazı katılımcılar ise kural koymadıklarını, kural koymanın çocuğun “özgürlüğünü kısıtlamak” olduğunu belirtmişlerdir. Çocuğuyla arasında olan psikolojik/duygusal bağları kullanarak ve tehdit ederek ceza veren babaların (örneğin, çocuğu kendinden uzaklaştırmak, konuşmayı kesmek vb.) aslında o duygusal bağı zedeleyerek baba-çocuk ilişkisine verdikleri zararın pek farkında olmadıkları görülmektedir.

Bu nedenle, özellikle babalık eğitimleri kapsamında uygulanabilecek, çocuk disiplini konusunda aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Disiplin ve ceza kavramları, babalık üzerinden yeniden düşünülmesi ve doğru bir biçimde kavramsallaştırılmalıdır,
- Hangi babalık davranışlarının çocuğun gelişiminde nasıl etkileri olacağı ve babalık tanımları ile bu davranışların nasıl ilişkilendirildiğinin öğrenilmesi sağlanmalıdır.

4.1.3. Çocuğun Bakımı

Babaların, küçük yaştan itibaren çocuklarının bakımı konusunda sorumluluk üstlenmesi, baba-çocuk arasındaki duygusal bağı kuvvetlendirerek onların bütünsel gelişimlerine katkıda bulunacaktır. Bulgular bize 0-3 yaş çocuklarının babalarının fiziksel bakım uygulamakta yeterli sorumluluk üstlenmediklerini göstermiştir. Bu bilgiler ışığında,

- Küçük yaşta çocukların babalarının, onların fiziksel bakımına katılmasının baba-çocuk duygusal bağının gelişmesi açısından önemi gerek babalık eğitimlerinde gerekse medya ve sosyal medya aracılığıyla vurgulanmalıdır,
- Babalara, çocuğun altını değiştirmek veya tırnaklarını kesmek gibi bakım pratiklerinin nasıl yapıldığı hakkında da bilgilendirmeler yapılmalıdır.

4.2. AİLE VE TOPLUMDA İLGİLİ BABALIĞIN GÜÇLENDİRİLMESİ

4.2.1. Kişisel ve Aile Bağlamı

Kişilerin çevrelerinden aldıkları ve algıladıkları destek düzeyinin, onların psikolojik sağlık ve duygu durumlarını olumlu etkilediği birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin yanı sıra, babanın eşi ve geniş ailesi ile olan olumlu ilişkisi, sağlıklı aile ortamının başlıca öğelerini oluşturmaktadır (Lamb, 1977).

Türkiye’de Babalık Araştırması sonuçlarına göre, babalar çocuk sahibi olma nedeni olarak çocuğa duyulan sevgiyi, isteği ve onların hayatlarına katacağı mutluluğu ne kadar çok vurgulamışsa, çocuklarına gösterdikleri bakım, eğitim ve sorumluluklar açısından ilgili ve olumlu babalık davranışlarında da o kadar artış olmaktadır. Tam tersi olarak da, çocuk sahibi olma konusunda cinsiyetçi tutumlar göstererek baba olmaya erkek olmanın gereğini yerine getirme, soyunu devam ettirme veya kendisine aile reisi olma statüsü verme gibi anlamlar yüklendiği durumlarda, babaların tüm olumlu babalık davranışlarında ciddi bir azalma görüldüğü bulunmuştur.

- 0-10 yaş gurubu çocukları olan babalar için, çocuğa atfedilen psikolojik değer, onların daha ilgili baba olmalarında önemli bir etken olarak bulunmuştur. Çocuğa ne kadar sosyal değer anlamı atfedilirse, tüm olumlu babalık davranışlarının o denli olumsuz

etkilendiği görülmüştür. Babaların ilgili babalık davranışlarını, aile ve eşlerinden algıladıkları destekle artmaktadır. Bu nedenlerle, hem babalık hem de annelik eğitimlerinde, eşlerin birbirlerine destek olmasının, birbirleri üzerindeki maddi ve manevi baskı ve sorumlulukları hafifleteceği konusunda ve bunun çocuğun gelişimini olumlu etkileyeceği hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır,

- Eğitimlerde, sosyal ve psikolojik desteğin nasıl olması gerektiği ile ilgili de uygulama örnekleri sunulmalıdır.

4.2.2. Babanın Çalışma Hayatı

Çocuklarıyla geçirdikleri zamanın süresi kadar, iş yerindeki stresli ortamın da babalık davranışlarının kalitesini değiştireceği bilinmektedir. Babaların çocuklarına ayırdıkları zamanın kısıtlılığının ve bu kısıtlı zamanı yorgun olduklarından istedikleri kalitede geçiremiyor olmalarının babalık davranışlarını olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Türkiye’de ortalama çalışma saati 48 iken, Avrupa ülkelerinde ortalama 37 saattir (OECD, 2012). Türkiye’de çalışanların %23,3’ü, haftalık 60 saatten fazla çalışmaktadır. OECD ülkeleri ortalaması ise %5,6’dır.

OECD’ye göre en uzun mesai yapan ülkeler sıralamasında Türkiye birinci konumdadır.

Araştırmaya katılan babalar, gün içerisinde çoğu zamanlarını işte geçirmektedirler. Hatta, hafta sonları bile çalışmak durumunda olan bazı babalar bulunmaktadır. Mesai saatlerinin uzunluğundan ve iş yerindeki huzursuzlardan dolayı iş ve aile arasındaki dengeyi koruyamayan babalar, haliyle çocuklarına karşı da ilgili olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle,

- Özel ve kamu kuruluşları da, babalığın önemi konusunda bilgilendirilmeli ve olabilecek durumlarda babaların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda daha esnek çalışma saatleri veya izin imkanları sunarak babalara destek sağlamalıdır,
- İş yerinde bakım ve kreş hizmetleri sadece belli sayıda kadın çalışana yönelik değil, belli sayıda erkek çalışana da yönelik olmalıdır,
- İş-aile dengesi konusunda seminerler verilmesi ve babaların destek alabilecekleri kaynaklar artırılmalıdır.

4.2.3. Babalık İzni

Araştırmada çalışma yaşamında babalık izni kullanıp kullanmamak babalığı etkileyen önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcı babalardan, ücretli/maaslı olarak çalışanların %44’ü babalık izni kullandığını belirtmiştir. Babalık izni kullanılmamasında en öne çıkan nedenler bilgi eksikliği ve işyerlerinin bu izni vermeyişidir.

Yasal olarak Devlet Memurları Kanunu’na göre baba olan kamu çalışanının babalık izin hakkı 10 gün iken, İşçi Kanunu’na tabi olarak çalışan erkek babanın izin hakkı 5 gündür. Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslara göre eşi doğum yapan sözleşmeli çalışan 4/B’li personele eşinin doğum yapması durumunda 2 gün babalık izni verilmektedir.

Finlandiya’nın babalar için izin süresi 6 ay, Norveç’in babalık izni 4 hafta ve İsveç’in her iki ebeveyn için de izin sınırı 2 aydır. Diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinde ise, (Belçika, Fransa, Hollanda, Portekiz, İspanya ve Birleşik Krallık) 2-11 günlük babalık izni bulunmaktadır.

Babaların doğum sonrası yasal hakları olan babalık iznini kullanması, hem ev içi işlerin paylaşımını sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratan kalıplaşmış davranış ve düşünceleri değiştirmek, hem yeni doğum

'State of the World Fathers' raporuna göre, çalışan babaların babalık izni kullanma oranı Brezilya'da %61, Meksika'da %53'tür (Barker ve ark., 2011). Türkiye'de ise bu oran %44 olarak belirtilmiştir.*

yapan anneye sosyal-duygusal destek vermek, hem de çocukları ile erken dönemlerde olumlu bağ ve ilişki kurmasını sağlamak açısından oldukça önemlidir (ILO, 2014). Babalık izni kullanan babaların çocuk bakımı konusunda daha ilgili oldukları ve sorumluluk aldıkları ve bu babaların çocuklarının, uygulanan bilişsel ve zeka testlerinde daha başarılı oldukları bulunmuştur (Huerta ve ark., 2013). Bu nedenle,

- Babalık izni kullanımı konusunda, kamu ve özel sektör kuruluşları bilgilendirilmeli ve babaların izinlerini kullanamadıklarında, yasal olarak korunmalarını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir,
- Babalık izninin devredilemeyen izin hakkı olarak tanınmasıyla, babaların izinlerini hemen doğum sonrasında kullanmaları, daha sonraki bir izin ile birleştirememeleri teşvik edilmelidir,
- Gelişmiş ülkelerdeki politikalar da göz önünde bulundurularak, babaların çocuklarıyla daha fazla ilgilenmelerini sağlamak için babalık izin günleri arttırılmalıdır,

- Babaların babalık izinlerini kullanırken onlara eşitlikçi ebeveyn tutumlarına ve ilgili babalık pratiklerine de dair bilgilendirme yapılmalıdır. Örneğin, doktorlarla işbirliği yapılarak doğum sonrası hastanelerde babalığın önemi ile ilgili kısa bir video izletilebilir veya broşürler verilebilir.

4.3. ERKEKLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET TUTUMLARININ İLGİLİ BABALIKLA İLİŞKİSİ

Ebeveynlik rolü olarak babalığın nasıl gerçekleştirileceğini inşa eden en kritik unsurlardan biri erkeklığe ilişkin algılar ve uygulamalardır. Erkeklik, babalığın zihin dünyasını inşa ederek, bir ebeveyn olarak babanın babalık donanımını (çocuklarıyla ve eşiyile neler yapabildiği ve neleri nasıl yapabildiği, bunlara ilişkin yetileri) şekillendirir (Connell, 1998). Tabi, bu toplumsal inşa da, yaşanan toplumun kültür, algı ve değerleriyle oluşmaktadır. Aslında babaların ebeveynlik katılımlarının evrensel ve/ya biyolojik değil, kültürel olduğu söylenebilir (Kağıtçıbaşı, 2012; Lamb, Pleck, Charnov ve Levine, 1987; Marsiglio, 1995).

Geleneksel (ataerkil) erkeklik algısı, çocuklarla ilgilenme ve olumlu babalık davranışları konusunda, sağlıklı çocuk gelişimi açısından istenilen bir kavram olarak görünmemektedir. Benzer şekilde, aslında ilgili baba olmanın yolu, önce eşine karşı tutum ve davranışları düzeltmekten ve kadın-erkek eşitliğinden geçmektedir.

Türkiye'de Babalık Araştırması'nda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kendini evin reisi olarak gördüğü bulunmuştur. Babaların geleneksel erkeklik algısı ne kadar güçlü ise, çocuklarına gösterdikleri ilgili babalık davranışları o kadar azalmaktadır. Babalar çalıştıkları için, evdeki görevlerinin daha az olduğunu, genel

* Dünya Babalarının Durumu Raporu

Türkiye’de çalışan kadın oranı %26,7 iken (TÜİK, 2015), çocukları küçük yaşta olan kadınların iş gücüne katılımı çok daha az olmaktadır. Bu oran 0-3 yaş arası çocukları olan anneler için %17 ve 3-5 yaş arası için ise %21’dir (OECD, 2011).

olarak ev işi yapmadıklarını, evde kadının sorumluluğunun daha çok olduğunu açıkça dile getirmişlerdir. Anne-baba görevleri arasındaki bu ayrışma aslında toplumsal cinsiyet normlarına dayanmaktadır. Bu görev dağılımı kadının özel alan, erkeğin ise kamusal alanla özdeşleştirilmesinin bir yansımasıdır.

Katılımcı babaların eşlerinin, %86 gibi büyük bir çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadır. Eğitim seviyesi düşük olan ve ne okuyup ne çalışan kadınların oranının yüksek olması, doğal olarak ataerkil yapı ve değerler sistemi ile birlikte düşünülmelidir. Bu nedenle, kadın istihdamı ile erkeklik ve ilgili babalık arasında kuvvetli bir ilişki vardır. İlgili babalık ve kadın istihdamının, birbirlerini döngüsel biçimde etkileyen iki önemli etken olduğu söylenebilir.

Çocuğun sorumluluğunun annesinde olduğunu düşünen çoğunluk gibi, annenin çalışmasının çocuğun gelişimine olumsuz etkisi olduğunu düşünenler de çoğunluktadır. Aslında bilimsel birçok araştırma, çocukla geçirilen zamandan ziyade, geçirilen zamanın kalitesine vurgu

yapmaktadır. Ayrıca, kadının çalışmasının değil, iş hayatındaki stresin çocuğa yansımalarının çocuğu olumsuz etkileyeceği bilinmektedir.

Aslında çoğunlukla iktidar ile tanımlanan erkeklik algısı, çocuklarla ilgilenme ve olumlu babalık davranışları konusunda, sağlıklı çocuk gelişimi açısından, zararlı bir kavram olarak görünmektedir. Bu nedenlerle,

- İlgili baba olmanın yolu, önce eşine karşı tutum ve davranışları düzeltmekten ve kadın-erkek eşitliğinden geçmektedir. Babalara, bu konulara vurgu yapılarak olumlu baba-çocuk ve eş ilişkileri açısından farkındalık kazandırılmalıdır,
- Kadın istihdamını arttırıcı politikalar izlenmeli ve kadınların iş gücüne katılımını arttıracak şekilde özel ve kamu kuruluşlarının desteği olmalıdır.
- Çocuğuyla ve eşi ile etkileşimde olan babanın, çocuğunun bütünsel gelişimini daha iyi destekleyeceği, eşinden destek alan kadının psikolojik olarak daha sağlıklı olacağı ve bu şekilde çocuğuna karşı daha olumlu ebeveynlik gösterebileceği bilgisi verilmelidir,
- Özel ve kamusal alanın toplumsal cinsiyet üzerinden kodlanmasına ilişkin kabulleri sorgulatmaya yönelik eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlere küçük çocuklar ve ergenleri de kapsayacak şekilde okullarda başlanmalı ancak toplumun tüm kesimlerin ve özellikle yetişkin erkeklerin toplumsal cinsiyet konusunda farkındalığını arttırmak da hedeflenmelidir.

4.4. İLGİLİ BABALIĞIN GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN BABALIK EĞİTİMLERİ

Babaların, hem kendi gelişimleri, çocuk ve aile açısından söylemleri hakkında hem de sağlıklı çocuk gelişimi ve çocuklarının birey olarak yetişmesi hakkında farkındalık kazanmaları için babalık eğitimleri gereklidir. Katılımcı babaların sadece %3'ü çocuklarıyla ilgili bir eğitime katılmıştır. Babaların çoğu, “erkekliklerine” ve “sertliklerine” vurgu yaparak bu tarz eğitimlerin çevrelerinde alay konusu olacağını belirtmişlerdir. Bir önceki bölümde mevcut erkeklik ve toplumsal cinsiyet tutumlarının ilgili babalık davranışlarını engelleyebileceği açıklandı. Bu bilgiler ışığında babalar, özellikle mülakatlar sırasında nasıl bir eğitim ve destek almak istedikleri ile ilgili önemli ipuçları vermiştir.

- Babalar eğitimlere en rahat okullarda ve sağlık merkezlerinde olduğunda katılabileceklerini söylemişlerdir. İş yerlerindeki eğitimlerin de önemli olduğu ancak işyerlerinde yapılan eğitimlerin tamamen gönüllülük esasına dayanması ve gizlilik ilkesi benimsenmesi önemli bir husus olarak öne çıkmıştır,
- Babalıkla ilgili internet üzerinden bilgilenmek veya evlerinde eğitim almak da sıklıkla belirtildiği gibi, sosyal medya veya televizyon üzerinden bilgilendirmeler yapılmasını isteyen babalar da vardır.
- Babalık eğitimlerinden, ataerkil erkekliğin çocuklarıyla iletişimlerinde ne gibi zararları olabileceğini (örneğin, cezalandırıcı ebeveynlik, ilgisiz babalık) ve eşitlikçi tutumun çocuklarının gelişimlerine katkı yapacağı anlatılması ile yapılan çağrıların daha etkin olması söz konusu olabilir,
- Babaların kendi babalarıyla yaşadıkları olumsuzlukların, örneğin şiddet görmüşlüğü izlerini hayatları boyunca taşıdıkları görülmektedir. Babalık eğitimlerinde bu konuya vurgu yapılarak, aslında olumsuz babalık davranışlarının yıllar sonra bile nasıl hatırlandığı ve olumsuz etkileri paylaşarak, babaların kendi çocuklarına farklı davranmaları konusunda bir farkındalık oluşturulmalıdır. Bu konuda, dizi, film ve söylemlerdeki babalık davranışları hakkındaki değişim de hedeflenmelidir,
- Eğitimlerin evrensel değerlere ve çocuk gelişimi konusundaki bilgilere uygun geliştirilirken, Türkiye’den araştırmalara göre şekillendirilmesi ve örneklerle güçlendirilmesi, verilen eğitimin çok “Avrupalı” olmaması da vurgulanmıştır,

5

SONSÖZ

Türkiye’de ilk defa yapılan bu araştırma bize babalık ile ilgili durum ve babalığı etkileyen faktörler hakkında zengin bilgiler sunmaktadır.

Araştırma kapsamında “ilgili babalık” babaların “**bakım**”, “**kontrol**” ve “**yakınlık**” davranışları ile tanımlanmaktadır. Babaların bu üç alanda uygulamaları onların ilgili babalık davranışlarını gösterip göstermediğine işaret etmektedir. Mevcut duruma baktığımızda Türkiye’de babaların çocuklarının **bakımı** ile meşgul olmadığı bunu annelere bıraktığı görülmektedir. Babalar çocuklarını daha çok olumsuz disiplin yöntemleri ile **kontrol** etmekte ve bunun çocuğa verdiği zararları da bilmemektedirler. Diğer yandan çocuklarına **yakınlıklarını** sevgi göstererek belirtmekte ve onlarla zaman geçirmektedirler. Ancak, geçirilen zamanın niteliğini iyileştirici çabaları olmadığı gibi niteliğin önemi ile ilgili bilgi sahibi de değildirler.

Araştırmada ilgili babalığı etkileyen bazı önemli etkenler ortaya konmuştur. İlgili babalığı olumlu tetikleyen veya engelleyen bu etkenlerdeki durum bize ilgili babalığın nasıl desteklenebileceği konusunda da yol gösterici olmaktadır. Önemli bir etken olarak ortaya çıkan babaların kişisel durumlarında babaların hayatları ile ilgili duydukları mutluluk ilgili baba olma olasılıklarını arttırmaktadır. Farklı SED gruplarındaki babalar ilgili babalık davranışlarında farklılaşmaktadırlar. Bu farklılık üst SED gruplarındaki babaların lehine bir durum sergilemektedir. Bu duruma rağmen, düşük SED grubundan gelen babalarda hayatlarından memnuniyet ilgili babalık davranışlarında daha etkili olmaktadır. Babanın baba olmaktan aldığı memnuniyet ve tatmin de ilgili babalık davranışlarını arttırmaktadır. Babanın çocuğuna ne tür değer verdiği de ilgili babalıkta belirleyicidir. Çocuğuna psikolojik değer veren babalar çocuklarına ekonomik ya da sosyal değer verenlerden daha çok ilgili babalık davranışlarını gösterebilmektedir. Babanın **ailesi ve sosyal** çevresinden aldığı destek ilgili babalık davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Eşinin eğitim seviyesinin yüksek olması, babaların ilgili babalık davranışlarını olumlu yönde etkileyen bir diğer

önemli faktördür. Babaların çalışma koşulları da ilgili babalık için önemlidir. Uzun çalışma saatleri ve stresli iş yaşamı babaların ilgili baba olmasında olumsuz bir etkidir. Babalar “babalık izni” konusunda fazla bilgiye sahip değildir ancak babalık izni kullananlar daha çok ilgili baba davranışları sergilemektedir. İlgili babalıkta en belirleyici etkenlerden biri ise babaların **toplumsal cinsiyete ilişkin** tutumlarıdır. Geleneksel erkeklik duygusuna sahip olmak, kadına karşı cinsiyetçi tutumlar sergilemek, ev içi iş bölümünü kabul etmemek ilgili babalık davranışlarını engelleyen bir etken olarak belirlenmektedir.

Bu bulgular bize çocuğun gelişiminde daha olumlu etki yaratacak olan “ilgili babalığın” artması için yapılabilecekler hakkında önemli ipuçları vermektedir. Babaların iş ve yaşam dengelerini gözeterek düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve özel sektörün bu konuda özendirilmesi önemli bir gelişme olacaktır. Babalık izni konusunda bilinçlenmenin artması ve kullanımının teşvik edilmesi baba ve çocuk ilişkisinin ilk günlerde güçlü bir şekilde kurulmasına olanak sağlayacaktır. Babaların çocuklarının gelişiminde daha etkin rol üstlenmeleri ve birlikte geçirilen vaktin niteliğinin artırılması için hem babalar nezdinde bilgilendirme hem de yaşam alanlarında çocuk dostu düzenlemeler yararlı olacaktır. İlgili babalığın en önemli belirleyicilerinden biri olan toplumsal cinsiyet tutumları ile ilgili dönüşümün sağlanması için eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları erken yaşlardan itibaren başlayarak tüm toplumda uygulanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem ilgili babalığı arttıracak hem de çocuğun daha eşitlikçi bir çevrede yetişmesini sağlayacaktır. Son olarak babaların talep ettikleri eğitimlere daha kolay erişmelerini sağlayacak işbirlikleri ve yaygınlaşma politikaları önem kazanmaktadır.

İlgili babaların çocuk gelişimi için daha sağlıklı ve destekleyici olduğu gerçeğinden hareketle; babalığı ve etkenlerini daha iyi anlamamıza imkan veren bu araştırma raporunun Türkiye’de tüm çocuklara, babalara ve babalığı destekleyen kişi ve kurumlara yol gösterici olmasını umut ederiz.

KAYNAKÇA

- AÇEV. (Basımda). *Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi II: Türkiye’de Babalık ve Erkeklik Halleri Raporu*. İstanbul: AÇEV.
- Akcinar, B. Ve Baydar, N. (2014). Parental control is not unconditionally detrimental for externalizing behaviors in early childhood. *International Journal of Behavioral Development*,38(2), 118-127.
- Aycan, Z. Ve Esgin, M. (2005). Relative contributions of childcare, spousal support, and organizational support in reducing work-family conflict for men and women: The case of Turkey. *Sex Roles*,53(7), 453-471.
- Barker, G., Contreras, J.M., Heilman, B., Singh, A.K., Verma, R.K., ve Nascimento, M. Evolving Men: Initial Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES). Washington, D.C.: International Center for Research on Women (ICRW) and Rio de Janeiro: Instituto Promundo. January 2011.
- Boratav, H. B., Fişek, G. O. ve Ziya, H. E. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Byron, K. (2005). A meta-analytic review of work-family conflict and its antecedents. *Journal of Vocational Behavior*,67(2), 169-198.
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D. ve Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers’ influence on their children’s cognitive and emotional development: From toddlers to pre-k. *Applied Development Science*, 11(4), 208–213.
- Coley, R. L., Lewin-Bizan, S. Ve Carrano, J. (2011). Does early paternal parenting promote low-income children’s long-term cognitive skills. *Journal of Family Issues*, 32, 1522-1542.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika* [Masculinities. Berkeley: University of California Press]. C. Soydemir (çeviri), İstanbul: Ayrıntı.
- Duursma, E., Pan, B. A. ve Raikes, H. (2008). Predictors and outcomes of low-income fathers’ reading with their toddlers. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 351-365.
- Elgar, F. J., Waschbusch, D. A., Dadds, M. R., ve Sigvaldason, N. (2007). Development and validation of a short form of the Alabama Parenting Questionnaire. *Journal of Child and Family Studies*,16, 243-259.
- Farah, M. J., Betancourt, L., Shera, D. M., Savage, J. H., Giannetta, J. M., Brodsky, N. L., Malmud, E. K., ve Hurt, H. (2008). Environmental stimulation, parental nurturance and cognitive development in humans. *Developmental Science*,11(5), 793-801.
- Fişek, G. O. (1991). A cross-cultural examination of proximity and hierarchy as dimensions of family structure. *Family Process*, 30, 121-133.
- Granic, I. ve Patterson, G. R. (2006). Toward a comprehensive model of anti social development: A dynamic systems approach. *Psychological Review*,113(1), 101.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H. Ve Scheuerer-Englisch, H. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers’ sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*,11(3), 301-337.
- Hawkins A. J., Bradford, K. P., Palkovitz, R., Christiansen, S. L., Day, R. D. ve Call, V. R. A. (2002). The inventory of father involvement: A pilot study of a new measure of father involvement. *The Journal of Men’s Studies*,10 (2), 183-196.
- Huerta, M. D. C., Adema, W., Baxter, J., Han, W. J., Lausten, M., Lee, R. ve Waldfogel, J. (2013). *Fathers’ leave, fathers’ involvement and child development: Are they related?* OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 140, OECD Publishing, Paris.
- ILO (2014). *Global Employment Trends 2014*. Geneva: ILO.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve Ana Babalık: Kuram ve Uygulama Çıkarsamaları. İçinde, Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu (der.) *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 61-80). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). Bilim İnsanlarımız. *Herkese Bilim Teknoloji*: sayı 50, 10 Mart 2017.
- Kağıtçıbaşı, Ç., ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: International Review*, 54, 317-337.
- Lamb, M. E. (1977). Father-infant and mother-infant interaction in the first year of life. *Child Development*, 48, 167-181.
- Lamb, M. E., Pleck, J., Charnov, E. ve Levine, J. (1987). A biosocial perspective on parental behavior and involvement. İçinde, Lancaster, J. B., Altman, J. ve Rossi, A. (der.) *Parenting Across the Life Span* (s. 111-142). New York: Academic Press.
- Marsiglio, W. (1995) Fathers' diverse life course patterns and roles. İçinde, Marsiglio, W. (der.) *Fatherhood: Contemporary Theory, Research, and Social Policy* (s. 78-101). Thousand Oaks: Sage.
- NICHD Early Child Care Research Network. (2004). Fathers' and mothers' parenting behavior and beliefs as predictors of children's social adjustment in the transition to school. *Journal of Family Psychology*, 18, 628-638.
- O'Connor, E. ve McCartney, K. (2007). Attachment and cognitive skills: An investigation of mediating mechanisms. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(5), 458-476.
- OECD (2011). Maternal employment rates. Erişim: http://www.oecd.org/els/family/LMF1_2_Maternal_Employment_Sep2014.pdf, 02 Nisan, 2017.
- OECD (2012). OECD Better Life Index. Erişim: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/jobs/>, 17 Mayıs, 2017.
- Paterson, G. ve Sanson, A. (1999). The association of behavioral adjustment to temperament. Parenting and family characteristics among 5 year old children. *Social Development*, 8, 293-309.
- Radin, N. (1973). Observed paternal behaviors as antecedents of intellectual functioning in young boys. *Developmental Psychology*, 8, 369-376.
- Radin, N. (1994). Primary-caregiving fathers in intact families. İçinde, Adele E. G., Allen W. G. (der.) *Redefining Families* (s. 11-54). New York: Plenum Press.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance rejection theory, methods, evidence, and implications. *Ethos*, 33, 299-334.
- Tamis-Le Monda, C. S., Shannon, J.D., Cabrera, N. J. ve Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75, 1806-1820.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015). İstatistiklerle Kadın. Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>, 02 Nisan, 2017.
- Yağmurlu, B., ve Sanson, A. (2009). The role of child temperament, parenting and culture in the development of prosocial behaviors. *Australian Journal of Psychology*, 61(2), 77-88.

